

F A J A Ť U K A

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska
Kultúrno – spoločenský štvrťročník

Ročník III.

Marec 2021

1/2021



ISSN 2644-593X

ÚVODNÉ SLOVO	3
ROZHOVOR	
Rozhovor s Darinkou Volekovou rod. Gubíkovou	4
ZO ŽIVOTA SPOLKU	
Jubilanti/Oslávenci	7
Čo pekné sa nám stalo v roku 2020 (námet Adrika Reptová)	7
TRADÍCIE A ZVYKY	
Z veľkonočných obyčají našich v Bulharsku (profesor Ján Botík)	10
TÉMA	
Literárna tvorba Márie Topoľskej v chronotope Slovákov v Bulharsku (doc. PaedDr. Patrik Šenkár, PhD.)	14
SPOMIENKY	
Spomienky Michala Mrenicu	19
Z TVORBY NAŠICH KRAJANOV	
Tvorba Ondreja Štefanka	22
NAŠI NAJMENŠÍ KRAJANIA	
Predstavujeme vám Lukáška Kráľoviča	23
Chytráček	24
ZO ŽIVOTA INÝCH SPOLKOV	
Spolok Slovákov z Juhoslávie (PhDr. Samuel Jovankovič)	25
TRADIČNÉ RECEPTY	
Herouke	26
VÝZVA	27

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska / Vychádza štvrťročne / Redakcia si vyhradzuje právo krátenia a úpravy príspevkov / Neobjednané rukopisy nevraciamy / Príspevky prijímame v elektronickej podobe / Uverejnením príspevku v časopise dáva autor redakcii súhlas na jeho uverejnenie

Šéfredaktor: Katarína Koňariková

Redakčná rada: Martin Mikuláš, Zuzana Trunnerová, Darina Voleková, Adriana Reptová, Martin Štrbka

Jazyková korektúra: Darina Voleková

Grafická úprava: Anna Koláriková

Ilustrácie: Daniela Schredlová, Štefan Jančík

Adresa redakcie: Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava

e-mail: redakcia.fajauka@gmail.com

Internet: www.ssb.sk

ISSN: 2644-593X

Fotka na prednej strane obálky: Spomienka na stretnutie krajanov 2019



Milí krajanovia,

jar už klope na dvere, blížia sa k nám slnečné dni plné kvetov a optimizmu. Verím, že sa čoskoro po dlhom čase opäť stretneme na milej akcii nášho Spolku. Zatiaľ vás môžem prostredníctvom týchto pár riadkov pozdraviť a poinformovať, čo sa deje v komunite.

Akiste ste zachytili nový projekt - internetovú televíziu, ktorá je dostupná na našej webstránke (www.ssb.sk). Dali sme jej názov **Pod tornácom** a obsahuje niekoľko relácií, ktoré nesú vo svojom názve taktiež symboliku a jedinečnosť lexiky našich krajanov. Relácie, ktoré sme namodelovali, oslovujú všetky generácie, od našich najmenších *Kel'avníčkou* až po výnimočné životné príbehy najstarších v *Človečeji tuoni*. Špeciálny priestor sme dali dokumentom a historickým faktom v relácii *Virozumievanie*, taktiež vareniu v *Polud'ienku* a krátkym reportážam z našich podujatí v *Poviedačkách*. Teším sa, že sa projektu darí od prvých minút spustenia, že prichádzajú od vás námety na ďalšie zostrihy a že sme sledovaní po celom svete. Je to skvelá cesta, ako sa o nás dozvie nielen široká verejnosť, ale aj my sami. V prvých častiach siahame po dostupných materiáloch, ktoré spracovávame, nakoľko nám situácia ešte nedovoľuje slobodne sa rozbehnúť medzi vás. Plánujeme množstvo rozhovorov s vami i s odborníkmi, ktorí sa venujú dolnozemskej tematike. Ďakujem za obetavú a nezištnú prácu nášho kameramana a strihača, člena Spolku Štefana Jančíka, ktorý trávi nad natočeným materiálom hodiny, ba aj dni, aby ho dostal do kvalitnej podoby.

Veľkým projektom je aj nahrávanie CD nosiča s piesňami Slovákov z Bulharska, o ktorom som vás už viackrát informovala. V týchto dňoch však projekt dostáva kontúry a som veľmi rada, že sa pridali členovia aj nečlenovia Spolku a svojím spevom, vo forme speváckeho zboru obohatia výsledné CD. Dúfam, že v najbližších týždňoch ho už budeme mať v rukách a vy si ho budete môcť vypočuť, zaspomínať si, zaspievať. Mimoriadne sa teším na výsledok tejto náročnej práce pod vedením primášky a garantky celého projektu Danky Sihelskej.

Koncom roka sme taktiež zaevidovali všetky knihy v našej spolkovej knižnici. Abecedný zoznam môžete nájsť na stránke pod záložkou *Knižnica*. Knihy sú vám k dispozícii k zapožičaniu a dúfam, že si v nej nájdete *"tú svoju literatúru"*.

Záverom chcem v mene Výboru poďakovať tým, ktorí sa rozhodli venovať Spolku 2% z dane. Veľmi si vážime každý príspevok. Ďakujeme.

Milí krajanovia, členovia aj nečlenovia Spolku, želim vám krásne prežitie veľkonočných sviatkov, veľa zdravia a síl do ďalších dní.

Ing. Katarína Koňariková, PhD.
predsedníčka Spolku Slovákov z Bulharska

Rozhovor s Darinkou Volekovou rod. Gubíkovou

Dlhoročnou členkou Výboru

Kde si sa narodila a odkiaľ pochádza tvoja rodina?

Narodila som sa vo Valticiach na Morave a na Morave, ale už v Jevišovke, som prežila prvých päť rokov môjho života.

Moji rodičia prišli z Bulharska so spoločným transportom, ale nedozvedela som sa s ktorým. Otec Ján pochádzal z Podemu. Myslím, že ho poznali všetci ostatní Slováci, ktorí tu žili, lebo aj môj dedko Jano Gubík aktívne pracoval v „obštine“ a tiež v cirkevnom zbore. Rodina nepatrila k najchudobnejším a keď prišli do Československa do Jevišovky, bol im pridelený dom - vraj podľa majetkových pomerov v Bulharsku - pri kostole. Bol to veľmi dobre vyzerajúci dom - aspoň v mojej pamäti - po rodine Chorvátov. Títo museli všetko opustiť a podľa spomienok mojich rodičov chodil dosť často niekto z bývalých majiteľov obzrieť si, ako noví nájomcovia hospodária. Navzájom sa obidve strany tvárili, že sa nevidia, a tak zostal tento dohľad nad majetkom bez konfliktov. Ešte k tým starým rodičom z otcovej strany. Dedko Ján sa narodil v Juhoslávii a babka Eva, rodená Marková pravdepodobne v Bulharsku.

Zo spomienok sa mi vynorila príhoda, ktorá sa prihodila už keď tu žila aj moja mama Marka rodená Kišová. V dome v Jevišovke chovali aj nejaké zvieratá a po predchádzajúcich majiteľoch zostala aj betónová šachta na odpad, ktorý sa tam vynášal. Čistili stajne a s táčkami vyvážali odpad do tej šachty. Na šachte boli položené dve dosky, po ktorých sa táčky vyviezli doprostred a potom sa vysýpali. Bola to chlpská robota. Ale moja mama bola veľmi pracovitá a ako mladá nevesta - vtedy už bola tehotná so mnou, ale chcela ukázať, že aj ona dokáže túto prácu. Keď prišla k tým doskám - zarazila sa a bála sa ísť



Na fotke sprava Darinka Gubíková s rodinou

d'alej. Otec - aby ukázal, aké sú dosky pevné a bezpečné, vyšiel na ne a niekoľkokrát poskákaval po nich. Keď však prišla mama naprostred šachty a išla vysýpať, doska sa zlomila a mama spadla do tej poloplnej šachty. Našťastie sa zachytila na lakťoch, tak ju vytiahli von. No a odvtedy rozchodila snahu podieľať sa na všetkej chlpskej robote doma.

Ešte si spomínam na situáciu, ktorú spomenul otec, keď prišli do Československa: chcel si kúpiť ponožky, tak vošiel do obchodu a pýtal si štrimfle. „Co to je?“ pýta sa predavačka, v živote to nepočula. Takticky teda odstúpil a čakal na zákazníka, čo si bude pýtať. Ibaže dobre nerozumel a pýtal si podnožky. Predavačky mali zábavu. Tiež si z prvej výplaty kúpil hodinky. Keď prestali ísť, išiel ich reklamovať do obchodu. Predavačka našla chybu hneď. Nakrútila ich a hovorí: *Vy ste ako tí Rusi, dávaj časy, a keď nejdu, vyhodí ich.*

Ako si pomínaš na starých rodičov?

Už som spomenula mamu. Bola z Kišovej rodiny z Brašľanice. Jej otec bol Šimon - na dedine aj v širokom okolí známy ako felciar, vedel naprávať zlomeniny a vraj dosť úspešne, lebo k nemu chodili aj Bulhari. Jej mama bola rodená Haníková. Dedo Šimon sa narodil v Juhoslávii a babka Anna v Gornej Mitropoliji v Bulharsku. Na starých rodičov z matkinej strany nemám veľa spomienok. Lepšie povedané na dedka Šimona žiadne, lebo zomrel ešte v Bulharsku a na babku Annu tiež pramálo, pretože keď som mala začať so školskou dochádzkou, môj otec povedal: „Ja som neprešiel pol sveta, aby sa moje deti učili po česky. My sme Slováci a aj moje deti budú chodiť do slovenskej školy“. Presťahovali sme sa do Trnavy a ostatná mamina rodina zostala v Jevišovke.

S babkou Evou Gubíkovou sme bývali spolu v rodinnom dome, tak na ňu si spomínam samozrejme viac. Vo víkendové dni sa u nás dodržiavala povinne obedňajšia



Rodičia Gubíkovci

siesta a keď všetci spali a my so sestrou sme sa nudili, tak sme v spánku nalakovali babke nechty tmavým červeným lakom. Babka, keď sa zobudila, zľakla sa a začala kričať, vraj má prsty akoby jedla živých ľudí.

Povedz nám niečo o rodičoch, čím sa živili, ako sa zoznámili?

Rodičia sa spoznali až v Jevišovke, kde bývali každý so svojou rodinou. Keďže pracovali mimo Jevišovky, do práce cestovali vlakom, spoločné cesty, spoločné tancovačky na dedine, aj spoločné cesty na zábavy v susedných dedinách ich ešte viac zbližili, a tak sa nejako dali ešte bližšie - až ich to priviedlo na spoločnú cestu životom. Na zábavy chodili vždy vo väčších skupinách a kamarátili sa najmä s Hekeľovcami. S tými sa potom navštevovali, kým žili. Jednu sobotu stretávka aj s deťmi u Gubíkov, ďalšiu sobotu

spolu u Hekeľov. Spoločné dovolenky na chate na Bukovej boli tiež plné veselých a vtipných situácií, ku ktorým prispievali najmä naši rodičia. Chata bola plná, keď prišli ešte Holíkovci s deťmi a otcov brat Michal.

Koľkých máš súrodencov? Ako ste sa hrávali? Ako ste trávil čas?

Mám jednu sestru Libušu. Je odo mňa mladšia o tri roky. Bývali sme v starej štvrti na Jeruzalemskej ulici, kde bývali aj Vagovci aj Balážovci. Ulica bola v tom čase veľmi málo frekventovaná, tak väčšina spoločných hier sa udiala na ulici, priamo na ceste. Hrali sme sa na schovávačky - na ulici mal každý vchod do domu zábranie, kde sa dalo schovať, hrali sme badminton no a na ulici bol trávnik, kde prebiehali najmä futbalové zápasy. Keď sme boli väčšie, každá sme už

mali svoje kamarátky. No a nesmiem zabudnúť na bicyklovanie po ulici, malé preteky aj po okolitých uličkách.

Čo si sa z rozprávania príbuzných dozvedela o živote na Dolnej zemi?

Rodičia navštevovali v Bulharsku dopoludnia bulharskú školu a popoludní slovenskú školu. O ich školských časoch už sme sa dozvedeli z rozprávania ich rovesníkov v predchádzajúcich číslach. Spomínam si však, že hlavné predmety sa učili po bulharsky a keď som už chodila do školy ja a otec mi kontroloval domácu úlohu z matematiky, tak si to hovoril vždy po bulharsky, tam boli vytvorené tie pamäťové väzby a tak si hovoril napr. „tri po čtyri“. V Bulharsku vyrastali ako deti, a tak spomínali - obidvaja, aké mali veľké



Na fotke sprava Darinka Voleková, mama a sestra

domy, ako tam vždy napadlo veľa snehu, až po strechu. Prekárali sa obidvaja, kto mal väčší dom. Keď sme však boli v Bulharsku s rodičmi pozrieť aj v rodných dedinách mojich rodičov, našli sme už iba otcov rodný dom v Podeme. Bola to nízka chalúpka z nabíjaniny, neporovnateľné s dnešnou veľkosťou domov. Mama povedala, že našťastie sa jej rodný dom už nezachoval, ten bol ešte menší.

Trnava bola jedným z miest, kam sa Slováci sťahovali z Moravy. Mohla by si o tom niečo povedať?

Keď boli moji rodičia mladší, navštevovali sa vzájomne aj s inými rodinami „našich“. Pamätám, že sa stretávali na našej ulici s Vagovcami, s Balážovcami, Hekeľovcami s Klátikovcami, Supekovcami, Sakovcami, poznala som Topoľskovcov, Příbeľovcov, Vrškovcov, Štrbkovcov, Severínovcov. Chodili si spievať na Štedrý večer, robili posedenia na „zarezan“. Tí, ktorí sme bývali bližšie, pomáhali sme si, keď dovezli

niekomu uhlie, hneď bola pomoc s lopatou v ponuke. Pri vzájomných návštevách neboli na stoloch veľké hostiny. Pohárik domáceho vína a „za meze“ si ponúkali za tanier kvasenej zeleniny zo súdka alebo olúpané orechy. Postupne, ako sme sa aklimatizovali a splývali s prostredím, utlmovali sa aj tieto aktivity. Dnes sa poteším, keď stretnem mojich rovesníkov a dáme si vedieť, že sa poznáme, pozdravíme, krátko spomenieme na rodičov, ktorí už väčšinou odišli navždy.

Si členkou Spolku Slovákov z Bulharska. Ako Spolok vnímaš a aké boli tvoje začiatky v ňom?

V Spolku pôsobím aktívne od roku 1993. Moji rodičia nechodili na stretnutia nášho Spolku. Pani, ktorá organizovala stretnutia, robila výber, do ktorého sa moji rodičia nedostali. Mňa zobrala na stretnutie andika Judka Gubíková - otcova švagriná, keď osamela. Vtedy som už mala svoju rodinu. Toto stretnutie na mňa hlboko zapôsobilo a došlo ma.

Videla som ľudí, ktorí sa postupne dozvedali o stretnutiach, stretli sa mnohí po desiatkach rokov, objímali sa, plakali od šťastia. Spomínam si na chlapov, ktorí sa takto vítali.

Ja som považovala za česť, že som dostala ponuku pracovať v Spolku a snažím sa aj dodnes aktívne zapájať a pokrývať aktivity Spolku v Trnave a pracovať tak, aby sa na mňa dalo spoľahnúť, aby sa aj ľudia obracali na mňa s dôverou. Po pánovi Martinovi Mikulášovi som prebrala moderovanie našich stretnutí a snažím sa zachovať vysokú úroveň aj v tomto smere.

- Katka -



ZO ŽIVOTA SPOLKU

JUBILANTI / OSLÁVENCI

VŠETKO NAJLEPŠIE



Štefan Adamík 26. 2. 1930

Michal Adamík 27. 2. 1932

Mário Antalík 13. 2. 1966

Magdaléna Antalíková 24. 1. 1947

Pavel Baláž 9. 1. 1944

Alžbeta Čechová 28. 3. 1944

Štefan Červenák 5. 3. 1952

Ján Červenák 11. 3. 1940

Pavel Červenák 19. 2. 1948

Martin Červenák 3. 3. 1943

Miluše Dulayová 3. 3. 1955

Michal Ďurica 5. 3. 1934

Danuša Gajdošová 1. 3. 1940



Matej Kabzáni 2. 1. 1931

Ján Kováč 11. 1. 1951

Veronika Kozmelová 1. 3. 1984

Peter Kubovič 31. 1. 1994

Krasimira Lacková 13. 1. 1950

Žofia Langová 21. 2. 1942

Pavel Markuš 3. 2. 1933

Pavel Markuš 18. 2. 1966

Juraj Martinský 27. 1. 1968

Anna Melichová 16. 2. 1936



Alžbeta Mihályová 4. 3. 1946

Ján Mikuláš 10. 3. 1947

Erika Mošková 23. 1. 1936

Ján Pap 14. 2. 1931

Stanislav Petrák 15. 2. 1949

Anna Polkorábová 24. 1. 1951

Judita Ritomská 24. 3. 1934

Zoja Sobeková 30. 3. 1952

Eva Švihranová 28. 3. 1959

Mária Šurganová 17. 2. 1942

Klára Tokošová 25. 3. 1994

Pavel Tichý 27. 2. 1987

Zuzana Tichá 1. 2. 1967

Anna Tóthová 7. 3. 1948

Žofia Vagová 14. 1. 1937

Pavel Varga 23. 1. 1933

Mária Vargová 27. 3. 1937

Darina Voleková 16. 3. 1953

Zuzana Žabková 4. 1. 1951

Čo pekné sa nám stalo v roku 2020 / 2021

DRAHÍ KRAJANIA, MILÍ PRIAZNIVCI A ČITATELIA

Práve ste zobrali do rúk ďalšie číslo nášho časopisu. Pred pár týždňami sme si začali písať rok 2021. Na konci je jednotka... Bude to znamenať niečo nové? Začiatok niečoho nového? Mohlo by byť. Už na to všetci netrepežlivo čakáme. Už sme z tejto situácie všetci unavení, smutní, nešťastní. Táto doba má veľa prívlastkov, no ani jeden nie je pozitívny. A to je práve paradox dnešných dní. Očakávame pozitívne správy, no len tie, ktoré sa netýkajú našich testov.

Ale práve ja dnešnými riadkami chcem vám priniesť niečo pozitívne, ale aj veľmi milé. Už je to niekoľko mesiacov, čo sme sa nevideli, nestretli. Snažíme sa byť v kontakte cez mobilné, sociálne siete. Vinšujeme si navzájom sviatky, dávame najavo, že sme tu, že sme nezabudli. Niektorí používajú videohovor, niektorí sa poteší, keď v

slúchadle pevnej linky počuje dobre známy hlas. Všetko je dobré, vhodné, na forme nezáleží, hlavné je, že to konkrétne číslo v danom okamihu vytočíme.

Ja som si ako tému vybrala práve sviatky. A nie tak hocijaké. Toto budú sviatky našich drahých krajanov, členov Spolku. Rok 2020 bol bohatý na rôzne okrúhle výročia.

Začnem od februára 2020. V tento ešte zimný mesiac oslávil pán Štefan Adamík nádherných 90 rokov.

Marec priniesol vinše pre pána Jána Červenáka z Pardubíc, ktorý v tento prvý jarný mesiac oslávil 80 rokov.

V jeden horúci augustový deň oslávila krásnych 70 rokov jedna dáma, pani Anna Barčáková.

September nás okrem pekného počasia prekvapil aj v podobe dvoch oslávencov. Najprv dáma, pani Lýdia Mičudová a jej požehnané 80-iny. A hneď o pár dní oslavoval aj jeden

zástupca mladších ročníkov, pán Martin Štrbka svojich 40 rokov.

A ani začiatok roku 2021 nebol výnimkou. Január, tento studený kamarát vinšoval hneď dvom oslávencom. V čase, keď sme mali vybrať novoročné predsavzatia, 2.1., oslávil pán Matej Kabzáni svojich krásnych 90 rokov.

O niekoľko dní sa zase vinšovalo pánovi Jánovi Kováčovi k okrúhlym 70- tinám.

Všetkým oslávencom dodatočne prajeme veľa-veľa zdravia, šťastia, pohody v kruhu rodiny a známych. A nech sa ešte veľa rokov tešíme na stretnutie s nimi v našom Spolku a na spoločných akciách.

A Martinovi Štrbkovi, nášmu kolegovi z redakčnej rady prajeme tiež veľa tvorivej sily, pri tvorbe nášho časopisu.

- Adrika Reptová -

Malé radosti v této nelehké době

Rok! Je to přesně rok, co jsme v České republice slyšeli mimořádnou tiskovou konferenci tehdejšího ministra zdravotnictví o prvních případech koronaviru-COVID 19. Následovaly lockdowny, uzávěry, distanční výuka dětí a mnoho dalšího, co jsme si ještě před rokem nedokázali představit.

Zatímco o Vánocích 2019 jsme plánovali cesty po Evropě a návštěvu příbuzných v Bratislavě, v březnu jsme nasadili roušky, o Velikonocích jsme byli rádi za vycházku v pražském lesoparku za neustálého se vyhýbání kolemjdoucím. V obdobném duchu se bohužel táhl i zbytek roku a letošní zima. Jednou z největších radostí pro nás představovaly víkendy a prázdniny v domku u mámy, pro děti babičky v Hřivčích na Lounsku a možnost vycházek bez roušky v okolních lesích. Jednou z nejhezčích byl nedávný výlet na nedaleký kopec Výrov s krásným rozhledem. Byl nádherný mrazivý zimní den a nám se naskytl výhled na velkou část severozápadních Čech, kdy v dálce byly mimo jiné vidět i vrcholky Doupovských hor. Toto území dříve tvořící celý okres, osídlený sudetskými Němci, je nyní zcela pusté, neboť se již tři čtvrtě století jedná o vojenský výcvikový prostor. Za dobu jeho existence se zde přemlelo již bezpočet vojáků, nejrozumnějších armád a národností. Jedním z nich, který se zde pohyboval v padesátých letech, tedy krátce po vzniku VVP, byl i voják z lounské posádky, původem bulharský Slovák z Gornej Mitropoli Štefan Kováč – můj táta, který se dnešních dní a ani současné pandemie už nedožil. Při této příležitosti jsem si vzpomněl na jeho humorné vyprávění, kdy si o jménu města Louny na povolávacím rozkazu nejdříve myslel, že se jedná o nějakou vojenskou šifru. Ale zpět k současnosti. Epidemie se v Česku vůbec nelepší ba naopak. Dalším vládním opatřením je zákaz cest mezi okresy, a tak to vypadá, že minimálně na tři týdny přijdeme o pohyb mimo město. Přesto se snažíme být pozitivní (myšlením, nikoliv testy :-)) a věříme, že co nevidět se budeme moci zase projít nejen okolo Hřivic, ale i třeba po Bratislavě.

- Tomáš Kováč -



Tomáš Kováč s manželkou Viky a dětmi Kubkem a Bárkou

Moje vnúčatka

Rok 2020 bol kvôli pandémie a jej dôsledkom náročný a pre niektorých ľudí aj veľmi smutný. Boli aj veselé chvíle a niekedy aj šťastné udalosti. V našej rodine sa udiali hneď dve. V máji dcéra Sonička priviedla na svet chlapca Thea a koncom augusta nevesta Zuzana dcéru Hanku. Konečne som sa dožil vnúčat. Všetci sú zdraví a na Vianoce ma prišli potešiť.



- Pavel Hekel -

Úspešný foodblog Medové motúzy

Láska k poctivým domácim dobrotám, novinárske a fotografické remeslo sa spojili vo foodblogu Medové motúzy.



Keď moja manželka, novinárka Janka Štrbková, pred niekoľkými rokmi prišla s nápadom založiť foodblog Medové motúzy, ani zďaleka som nedoviedel, kam až tento nápad môže zájsť a ako veľmi ovplyvní naše životy. Po náročných začiatkoch preniesla svoj entuziazmus aj na mňa a kvôli nej som sa naučil robiť s kamerou, strihať videá a zastupovať náš foodblog, kde je treba. Dnes tvoríme zohratý tím, ku ktorému sa pridávajú aj naši priatelia.

Chcem sa ale s vami podeliť o úspech, ktorý sa nám podaril a ktorý považujeme za výrazný posun v našej práci a propagácii. Vydali sme veľkú, krásnu kuchársku knihu Moja medová kuchárka. Dnes sa už nachádza v stovkách slovenských domácností, v ktorých si vychutnávajú rodiny jedlo podľa našich receptov.

Na 280 stranách knihy sa nachádza 60 TOP dezertov, 10 lahodných tort aj 30 receptov na skvelé raňajky a obedy. A ďalšie tipy na skvelé snacky a nápoje. A navyše aj 11 Jankiných nočných blogov plných veselých, sladkých aj nostalgických príbehov písaných profesionálnym novinárskym perom. V knihe si domáci kuchár prečíta skvelé tipy, ako si z jedného medového cesta doma upeče niekoľko skvelých domácich sladkostí. Ako si pripraví rýchle medové keksíky, cake pops, medový krémeš či rezy. Dokonalé je cesto na medovú roládu, z ktorej podľa knižky Moja medová kuchárka vyčaruje až 5 megachutných dezertov. A skoro by som zabudol, čo to vlastne ten foodblog je? Keď sa chcete stať foodbloggerom, stačí vám internetový priestor, radosť z varenia, chuť písať, fotiť a odvaha svoju prácu zverejniť. Naše recepty zverejňujeme na stránke www.medovomotuzy.sk, kde je už takmer 500 receptov a svojich fanúšikov si našli aj na sociálnych sieťach Facebook, Instagram aj Youtube, kde uverejňujeme naše videorecepty. Je to práca, ktorá zapojila celú rodinu aj priateľov, vďaka nej trávim čas s ľuďmi, ktorých máme radi a s jedlom, ktoré milujeme.

A na záver si ešte dovoľm pochváliť sa. Naše storočné recepty aj kuchárska kniha zaujali aj dramaturgov v televízii Markíza, a tak Janka piekla tri svoje veľkonočné medové recepty počas celého vysielania jedného marcového Telerána.

- Martin Štrbka -



Z VEĽKONOČNÝCH OBYČAJÍ NAŠICH V BULHARSKU

Aj u dolnozemsých Slovákov patrili Vianoce a Veľká noc k najvýznamnejším sviatkom v roku. Zrejme preto sa s nimi spájalo najviac rôznych obyčají. Medzi nimi sa dlho uchovávali aj také, ktoré si naši predkovia prinášali so sebou zo svojich rodných krajov na Slovensku. Avšak mnohé z nich nadobúdali aj novú, dolnozemskú podobu. Teraz sa naskytla príležitosť, aby sme pripomenuli, čiže oživilí pamiatku, akým spôsobom tí naši vítali prichádzajúcu jar a akými obyčajmi zasvätili taký veľký sviatok, akým bola Veľká noc. Na takúto rozpomienku som sa podujal jednak preto, že niektoré, naozaj len zopár z tých veľkonočných zvykov, som mal možnosť zažiť v čase môjho gornomitropolského detstva. A tiež aj preto, že o obyčajových tradíciách dolnozemsých Slovákov som sa mohol veľa dozvedieť aj v mojom národopisnom povolaní.

Mohol som mať vari sedem či osem rokov, keď bola u nás mamouka, ako sme oslovovali našu starú mať, ktorá vedno s mojou maminkou sedeli pri peci a priadli. Stále sa o čomsi zhovárali. V jednej chvíli ma zaujalo, keď mamouka vyslovili pre mňa také nezvyčajné úslovie: *Id'e marec, poberaj sa starec!* Nedalo mi nespýtať sa – *A kdeže*



Pri pukaní kukurice na Veľký piatok (Bóľovce, Srieň, Srbsko)

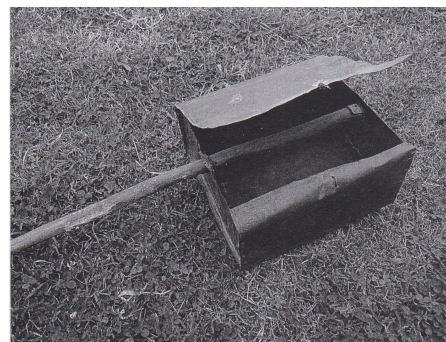
sa má pobrať? Ona na to: *No kde, na druhý svet!* Od tejto príhody prešlo iba zopár dní, keď sa v našej rodine začalo pripomínať, že ide byť Veľká noc a čo všetko nás s týmto sviatkom čaká. Vďaka tomu som si zapamätal, že dni pred Veľkou nocou mali výnimočné názvy – Smrtná nedeľa, Kvetná nedeľa, Zelený štvrtok, Veľký piatok, Biela sobota, Veľkonočná nedeľa a Veľkonočný pondelok. Vari s každým z týchto dní sa spájalo niečo zvláštne, čo sme mali vykonať, alebo čo sme mali očakávať.

Ešte aj dnes si živo spomínam, že na Veľkú noc sa pripravovali viaceré príležitostné jedlá, bez ktorých sa tieto sviatky nemohli zaobiť. Na Zelený štvrtok sme obedovali lapadec s uvareným vajítkom. Bol to hustý prívarok zo šťavnatých, iba nedávno vyrastených zelených listov skorej jarnej rastliny, na Slovensku nazývanej konský štiav. My sme ju však poznali pod jej bulharským názvom lapadec. Na Veľký piatok, ktorý bol najväčším pôstnym dňom v roku,

sa nesmeli jesť nijaké varené jedlá. Mnohé ženy sa vtedy napili len vodu a nič nejedli. V mnohých rodinách, a aj u nás doma, sa na Veľký piatok ponúkala iba pukaná kukurica. Čiže pukance, ktoré sme zapíjali len takou veľmi slabou čiernou kávou. Pre nás deti bolo veľkým zážitkom, ako sa tie pukance pripravovali. Mali sme k tomu takú plechovú nádobu, ktorej dno bolo dierkami upravené ako riečica. Volali sme ju pukalo. Bola na nej osadená aj asi poldruha metrová rúčka, aby sa nad rozloženým ohňom na dvore mohlo s nádobou manipulovať. Keď upečené zrnká kukurice začali v nádobe vystreľovať, naša



Pukalo (Padina, Banát, Srbsko)



Pukalo (Padina, Banát, Srbsko)



**Chodenie s nevestičkou, zvané smrtnovanie
(Aradáč, Banát, Srbsko)**

mať nás vyzvala, aby sme ich k tomu aj zariekali pokrikom: *Biela húska, biely gunár, biela húska, biely gunár!*

Príležitostné obradové jedlá sme mávali aj počas obidvoch hlavných veľkonočných dní. V nedeľu bolo na programe studeňia, čiže huspenina zo svinských paprčkov a kolien. A v pondelok sme si zasadli ku vcelku upečenému barančatú s takou špeciálnou plnkou a s rozvoniavajúcou materinou dúškou. Konzumovanie sýtych mäsitých jedál po období dlhého pôstu malo byť príslubom hojnosti v nadchádzajúcom roku. A veľkonočné pečené jahňa v kresťanskej symbolike predstavuje obeť za utrpenie Ježiša Krista.

V období veľkonočného týždňa bola zaužívaná zvykosť kastrovať domáce hospodárske zvieratá. Pamätám sa, že aj k nám prišiel ktorýsi báci z matkinej strany a vyškopil nám dvoch bravcov. Keď bol s tým hotový, požiadal, aby mu naša mať odobraté žľazy upražila. Z tejto špeciality dal ochutnať aj nám, prizeraúcim sa deťom. Ku

zvyklosti kastrovať zvieratá na Zelený štvrtok alebo aj na Veľký piatok poznamenal, že je to upomienka, ako aj Pán Ježiš trpel práve vo veľkonočnom čase. A malo to vraj pomôcť aj k dobrému zahojeniu spôsobených rán.

Zažil som, pravdaže, aj veľkonočnú oblievačku. Nie takú naozajstnú, keď mládenci už zavčas rána vedrami oblievali dievky. Nám, malým školákam, matka na Veľkonočný pondelok pripravila takú menšiu fľašku s vodou, do ktorej nakvapkala voňavý ružový olej a otvor zaviazala bielou handričkou. Takto vyzbrojený som poobchádzal moje sesternice, ale aj andike a ňaničke z našej rodiny a vyoblieval som ich. Všade som si vyslúžil zafarbené vajíčko, niekde aj menší grajciarik. Potom sme s bratom Mišom na bulharský spôsob súperili, kto so svojím vyslúženým vajíčkom rozbije vajíčko toho druhého. Malo to byť znamenia, že víťazovi sú viac naklonené nadprirodzené bytosti. Máme šťastie, že niektoré obyčaje našich predkov, ktoré sa

už vytratili z povedomia žijúcich pamätníkov, zaznamenal Ján Michalko v knihe *Naši v Bulharsku*. Nachádza sa tam aj obyčaj, keď na Smrtnú nedeľu malé dievčatá chodili s paničkami. Z dvojice dievčat jedno predstavovalo ženícha a druhé mladuchu. Keď vošli do izby, pri dverách sa chytili za ruky a pri vykrúcaní raz na jednu, raz na druhú stranu, spievali:

*Navaríme, navaríme čierniho
piva,
Opojíme, opojíme richtárovho
sina.*

*Ak nebude piť, budeme ho biť,
Kijom, kijom mlátiť, za vlasi
mikať.*

*Djoukina krása a vlasi do pása,
Obdarujte túto našu mladú
nevestičku.*

*Puojdeme s ňou do jarmočku,
Kúpime jej šnurovačku,
Červenú, zelenú, na tú našu
smrtnú nedeľu.*

*Malí háj, veľkí háj,
A ti pani gazdina vajko daj.
Ni len eno, ale dve
Veď ti to veľa neodbudne.*

Okrem tejto obchôdzky dievčat na Smrtnú nedeľu, Ján Michalko zaznamenal aj obyčaj vykonávaný na Kvetnú nedeľu.



**Veľkonočná oblievačka
(Kovačica, Banát, Srbsko)**



Chodenie s Kyselickou na Smrtnú nedeľu (Selenča, Báčka, Srbsko)



Prinášanie letečka/ratolesti na Kvetnú nedeľu (západné Slovensko)

Bola to obchôdzka skupinky detí, ktoré chodili po dedine s ratolesťou.

Bola to halúzka s čerstvo rozkvitnutými jarnými kvetmi. Keď sa deti zastavili pri niektorom slovenskom dome, ratolesť priložili k obloku a zaspievali nábožnú pieseň *Podekujmež Kristu Pánu*. Domáci vyšli von, aby sa poďakovali a deti aj obdarovali vajíčkami.

Aj z takéhoto stručného prehľadu je zrejmé, že vo veľkonočných obyčajoch, podobne ako aj vo vianočných obyčajoch, sú zastúpené obrady a praktiky s náboženským aj so svetským obsahom. Tie náboženské obrady boli dané kresťanskou vieroukou. Počnúc Smrtnou a Kvetnou nedeľou až do Veľkého piatku, veriaci si prinášali k bohoslužbám Pašie, z ktorých odriekali a spievali príbeh o Kristovom ukrižovaní, ako aj o jeho zmŕtvychvstaní s posolstvom o živote večnom. Tento vieroučný odkaz poznačil aj každodenný život veriacich. Hlavne dlhým 40 dňovým pôstom, v priebehu ktorého sa ženy obliekali do tmavého odevu a varievali rôzne pôstne jedlá.

Akže náboženskú vierouku, ako

aj cirkevné sviatky a obrady kňazi svojim veriacim na bohoslužbách z roka na rok prerozprávali a vysvetľovali, tie svetské či ľudové obyčaje, hoci sa tiež každoročne opakovali, ich obsah a význam zostával zahmlený a utajený v ich starodávnom pôvode. Naskytla sa nám teraz príležitosť, aby sme si k nezrozumiteľnosti veľkonočných obyčají našich predkov čosi povedali. Hlavne o tom, aký je vlastne ich pôvodný obsah a význam. A akú úlohu zohrávali tieto obyčaje v ich svetonázore a v ich spôsobe života.

Z kultúrnej výbavy, ktorú si niekdajší vysťahovalci odnášali do dolnozemskej sítie, obyčaje výročného aj rodinného cyklu patria k tým najstarobylejším kultúrnym prejavom. Od najstarších, ba až od predkresťanských čias, v životnom slohu a v myslení vtedajších roľníkov sa nedala rozpoznať hranica medzi zabezpečovaním ich hospodárskych a ich duchovných potrieb. Čiže hranica medzi prácou a obyčajmi. Nielen práca, ale aj obyčaje a rôzne magické a náboženské praktiky boli prostriedkami zabezpečovania každodenného života. Teda aj samotných predpokladov jestvovania ľudí, akými sú zdravie, plodnosť a prosperita. Išlo o prosperitu nielen ľudí v ich životnom poslaní, ale aj o prosperitu zeme – živiteľky všetkého tvorstva.

Pôvodným obsahom a zmyslom veľkonočných obyčají bolo pôsobiť na želateľný a zdarný priebeh jari a nadchádzajúceho leta, na dobré výsledky v hospodárskom roku. A pravdaže, aj na zdravie a prosperitu ľudí. V týchto obyčajoch boli obsiahnuté

najvýznamnejšie prírodné javy, akými sú slnko, voda, zeleň aj vajce, ktoré vo svetonázore ľudí tradičnej agrárnej spoločnosti zaujali pozíciu symbolov nadprirodzených síl, prostredníctvom ktorých sa ľudia usilovali docieľiť svoje želania. Slnko sa uctievalo ako základný predpoklad striedania ročných období, ako aj sily pôsobiacej na zánik starého a zrodu nového života. Voda sa posudzovala ako nezastupiteľná sila v nepretržitých procesoch živej prírody aj v živote ľudí. Magický význam veľkonočnej oblievačky spočíval v zabezpečení zdravia, krásy aj očisty v živote vyrastajúcich dievčat aj dospelých dievok a žien. Zeleň bola symbolom vegetačnej vitality a každoročnej obnovy rastlinnej ríše. V týchto súvislostiach si zmienku zaslúži, že symboliku zelene a silu jarnej vegetácie zohľadnilo aj kresťanstvo. Azda najvýstižnejšie to vyjadril Martin Luther, keď napísal: *Náš Pán zapísal prísľub zmŕtvychvstania nielen do kníh s Ježišovým príbehom, ale aj do každého jarného púčika*. Zaiste nie je náhodné, že medzi najuniverzálnejšie symboly



Vynášanie Kyseľa na Smrtnú nedeľu (južné Slovensko)

veľkonočných obyčají sa zaradili aj vajíčka, ktoré v ľudovej viere symbolizujú princíp plodnosti.

Azda najmenej zrozumiteľný sa zdá byť obsah pochôdzky dievčat na Smrtnú nedeľu nazývanej chodenie s paničkami. Ako aj obyčaj chodenia s ratolesťou na Kvetnú nedeľu. Tu treba povedať, že to nie sú nejaké výnimočné obyčaje iba u našich v Bulharsku. Vo viac alebo menej zhodných variantoch sa vyskytujú aj v Kovačici, Padinej a Nadlaku, odkiaľ sa naši do Bulharska prisťahovali. Známe sú aj z mnohých ďalších slovenských osád na Dolnej zemi. Aj tam sa tieto obyčaje nazývajú rovnako ako u našich v Bulharsku. Zhodné alebo podobné sú aj texty piesní pri týchto obyčajoch, ako aj ich názvy. Zaznamenané však boli aj názvy chodenie s Kyselickou a vynášanie Kyseľa. Viacerí bádatelia pri skúmaní týchto obyčají zistili, že ich obradová spojitosť so Smrtnou a

Kvetnou nedeľou, ako aj viac alebo menej rozsiahle časti textov piesní spievaných pri týchto príležitostiach majú neprehliadnuteľné zhody s obyčajmi, ktoré sú doposiaľ živé v južných častiach stredného Slovenska a spájajú sa s vynášaním figuríny nazývanej niekde Morena, inde Kyseľ či Kyselica, vynášané na Smrtnú nedeľu. Zhody boli zaznamenané aj s donášaním leta, letečka, či radostníka na Kvetnú nedeľu. Pri skúmaní obsahu týchto obyčají sa bádatelia zhodli na tom, že je v nich zakódovaná pradáva symbolika odchodu zimy/smrti a príchodu jari/života.

Porovnávacím výskumom veľkonočných obyčají v prostredí dolnozemskej Slovákov, ako aj obyčají v regiónoch Slovenska, z ktorých títo vystažovalci pochádzali sa ukázalo, že v slovenských ostrovoch a osadách na Dolnej zemi sa obyčajové tradície uchovávali rozličným

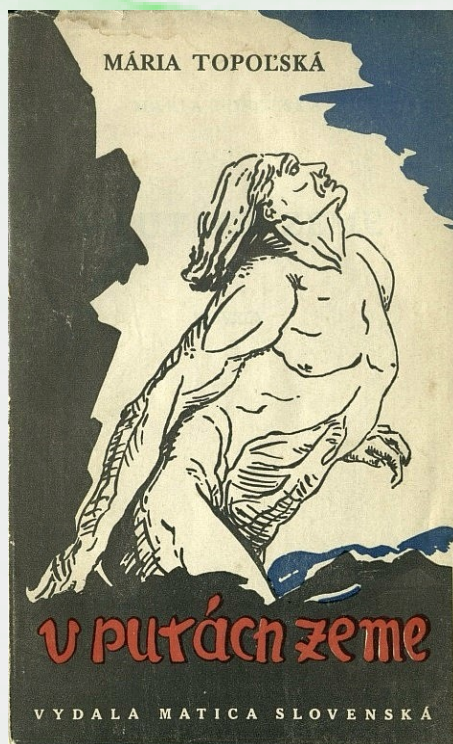
spôsobom. Niekde kontinuitne pretrvávali a bez výraznejších zmien sa zakonzervovali v pôvodnej podobe, v akej boli prinesené. Iné zasa začali v dôsledku zmien, ale aj v dôsledku zabúdania, opúšťať pôvodnú podobu a transformovať sa, čiže nadobúdať novú formálnu, ale aj obsahovú podobu. Obyčaje, ktoré zaznamenal Ján Michalko pod názvami chodenie s paničkami a chodenie s ratolesťou, zmenili aj pôvodnú funkciu. Už sa nevykonávali ako prostriedok magického odprevádzania zimy a nežičlivých síl, ani ako prostriedok víťania jari a nového života. Chápali sa len ako zaužívaný prvok veľkonočnej tradície a zároveň aj ako prostriedok drobnej odmeny za ozvláštnenie veľkonočných sviatkov.

- Ján Botík -

Literárna tvorba Márie Topol'skej v chronotope Slovákov v Bulharsku

Či chceme, alebo sa tomu vehementne priečime, celý náš život je popretkávaný neustálymi návratmi. Staré generácie odchádzajú, nové sa ako snežienky vo februári hlásia k životu. Zanechajú však po sebe rôzne stopy v zemskom duševnom časopriestore. Sú to často akési magické – v našom prípade literárne – skielka nevšedných ľudských myšlienok a skúseností, chvíľ i desaťročí. My, terajšia generácia intelektuálov, však tu a teraz máme možnosť opätovne načrieť do textov minulosti: analyzovať, hodnotiť, vyjadriť sa k nim, podať svedectvo o ich zmysluplnej existencii a prínose (aj) pre dnešok. A to nezávisle od toho, koľkokrát už bola táto práca v minulosti vykonaná. Veď každý človek s individuálnou pečatou svojského pohľadu dokáže nájsť ono nové, iné, zvláštne. Je schopný sprítomniť kolorit doby či idiolekt autora, ktorý už (pravdepodobne) nie je medzi nami. Tak sa v nenávratne... aspoň mihne okamih prítomnosti, ktorý nás obklopuje. Poeticky to vyjadril Michal Babinka, slovenský básnik zo Srbska vo svojej zbierke Rozkoš nenávratov: „... a vy mi povedzte ako zem pochopiť mám / povedzte hocičo hocijako hoci kedy i teraz / ako zem vnímať smiem / alebo uhádnite ako ju chcieť chcem / lebo je ona tvrdohlavo všadeprítomná aj tam pred nami / v mútňave a v súzvuку topoľov / aj nad nami...“ (Na počiatku zem, In: Babinka, 1964, s. 28). A presne v tomo chápaní, vnímaní, uhádnutí, rozlúštení i domyslení tkvie podstata (re)interpretácie literárnych textov. Pre presnejšie pochopenie spomínaných atribútov je však pritom osožné uviesť aj niektoré dôležitejšie – upresňujúce – historické, kultúrne a literárne súradnice i kontúry.

Po rusko-tureckej vojne (1877 – 1878), ktorá znamenala koniec tureckej nadvlády v Bulharsku, vydala bulharská vláda zákon o zaľudňovaní dovtedy riedko obývaných oblastí (1880). Tento fakt za pomerne



výhodných podmienok umožnil fyzický návrat a akési novodobé osídľovanie. Prví presťahovalci boli Padinčania, teda banátski Slováci (1884). Druhá vlna usadzovania bola z Banátu, Báčky a južných oblastí stredného Slovenska (1909). Na území Bulharska Slováci vytvorili iba jedno kompaktné zoskupenie na podunajskej nížine, v administratívno-správnej oblasti Plevensko. Slovenské komunity sa tak vytvorili v komunitách Gorna Mitropolija, Mrtvica (Podem), Brašljanica, Vojvodovo. Roku 1910 žilo v Bulharsku 1553 Slovákov (podľa vyznania vlastnej národnosti). Po takmer 95-percentnej repatriácii v 40-tych a 50-tych rokoch 20. storočia však v Bulharsku zostalo iba niekoľko (najmä) národnostne zmiešaných rodín.

Slováci sa v Bulharsku v období rozmachu venovali najmä poľnohospodárstvu; väčšinou boli evanjelici s uchovávaním tradícií a špecifík Kralickej biblie a Tranoscia. Prvý slovenský evanjelický kňaz prišiel do Gornej Mitropoliji v roku 1906 a postupne vytvoril organizačné základy cirkevného života. Títo

kolonisti – celkovo – mali na krajanské podmienky mimoriadne rozvinuté školstvo a ochotnícke divadlo. Popri vzdelávaní sa slovenskí učitelia venovali aj kultúrnej a osvetovej práci. Bez iniciatívnych počínov zo strany Československa, ako aj bez čínorodého účinkovania predstaviteľov národne orientovanej inteligencie „... neboli by vznikli ani umelecky stvárnňované literárne reflexie o živote Slovákov v Bulharsku“ (Botík, 2011, s. 230). V spomínaných decéniách sa však „výraznejšie literárne osobnosti či generačné skupiny nevytvorili. Do slovenského literárneho kontextu krajanskej literatúry sa však zaradili mená Slovákov, ktorí z rozličných príčin pôsobili a publikovali v Bulharsku... ako napríklad Mária Topol'ská“ (Sedláková, In: Sedlák a kol., 2009, s. 749). V tomto smere významnú úlohu zohrala práve táto autorka, ktorá život Slovákov v Bulharsku spracovala v knihe poviedok V putách zeme (prvé vydanie: 1944). Zhrňujúc môžeme uviesť, že medzivojnové obdobie znamenalo pre Slovákov v Bulharsku „... kultúrny a hospodársky rozmach...“ (Andruška, 2003, s. 135), resp. „... hospodársku stabilizáciu a relatívne najväčšiu prosperitu... a najväčší rozmach spolkového a národnokultúrneho života...“ (Botík, In: Bartalská ed., 2001, s. 48). Napriek tomu štvrtina slovenskej komunity sa už v tom čase vysťahovala do Argentíny a po druhej svetovej vojne v rámci akcie Mať volá do Československa. Tým vlastne de facto slovenská menšina v Bulharsku prestala existovať... ale rôzne svedectvá dodnes zostávajú... (Detailnejšie o vývine slovenskej komunity v Bulharsku; o jej tradíciách, spôsobe života, spolkoch, národnokultúrnem, spoločenskom a cirkevnom živote, školstve, osвете, divadle, športe, zábave atď. pozri: Botík, 2001, s. 47 – 55). Napriek týmto atribútom Mária Topol'ská sa spolu s Jánom


Mária Topol'ská rod. Kučerová

Michalkom „... už dávnejšie dostali do pozície nezastupiteľných ohniviek k historickej a kultúrnej pamäti bulharských Slovákov. A zároveň aj nezameniteľnými kamienkami v obraze o slovenskej dolnozemsosti“ (Botík, 2019, s. 139).

Svojou národnosťou Češka Mária Topol'ská, za slobodna Kučerová, narodená 10. novembra 1909 v Prahe, bola učiteľkou, spisovateľkou, prekladateľkou. V rokoch 1929 – 1940 učila v Hornej Mitropoliji, kde bola „... vždy usmievavá, milá, láskavá, pritom prísna, ale veľmi spravodlivá“ (Hrozič, 1985, s. 123). „Naša pani učiteľka“ prichádza do Hornej Mitropolije ako čerstvá absolventka Štátneho pedagogického ústavu v Prešove začiatkom jesene 1929. Základné vzdelanie však získala v Prahe, v Baia Mare, v československej škole v Sofii, kde završila tri ročníky meštianskej školy. V roku 1925 odišla študovať do Prešova. Po úspešnom absolvovaní stredoškolského štúdia odišla na československú menšinovú školu v Hornej Mitropoliji, ktorú opúšťa v roku 1940. S celou svojou rodinou potom prichádza na Slovensko. V roku 1940 učila v Hažlíne neďaleko Bardejova. Novým pomerom však nevyhovovala, bola totiž českej národnosti. Vtedy sa presťahovala do Michaloviec a začala literárne tvoriť. Do umeleckej podoby začala pretavovať svoje bohaté životné skúsenosti, zážitky z detstva, dospievania i z plodných rokov medzi krajanmi. Jej prvé poviedky a novely uzreli svetlo sveta na stránkach

prestížnych literárnych časopisov (Slovenské pohľady, Tvorba). V roku 1944 opúšťa Michalovce a na krátky čas sa so svojím manželom a tromi deťmi usadila v Martine. Po vojne sa rodina presťahovala do Bratislavy, kde pracovala ako redaktorka v časopise Slovenka (1959 – 1964). Bola prijatá aj za členku Zväzu československých spisovateľov. O jej redakčnej práci sa vyjadrila aj jej bývalá spolupracovníčka: „Neúnavne, s veľkou trpezlivosťou dvíhala úroveň literárnej rubriky Slovenky, redigovala poviedky, príbehy, fejtóny často z pera čitateľov“ (Škamlová, 1989, s. 22). Do Bulharska sa vrátila na dlhodobšie pobyty spolu dvakrát: raz sprevádzala manžela počas pôsobenia na poste československého pridelenca na Veľvyslanectve Československej republiky v Sofii (1947 – 1951), neskôr, keď pracoval vo vedení Československého kultúrneho strediska v hlavnom meste Bulharska (1968 – 1974). V roku 1966 jej Bulharsko udelilo vysoké štátne vyznamenanie – Rad Cyrila a Metoda I. stupňa za tvorivý prínos v oblasti prekladu. (Bola prvou Slovenkou-prekladateľkou z/do bulharčiny – pozn. P. Š.) V roku 1968 jej bol udelený titul zaslúžilá umelkyňa ako prvej žene na Slovensku za (najmä) prekladateľskú tvorbu, ako aj za vzácny podiel na budovaní československo-bulharských vzťahov. Pri príležitosti jej 70. narodenín 9. novembra 1979 vedúci tajomník Zväzu slovenských spisovateľov Ján Solovič odovzdal blahoprajný list (O tom bližšie pozri: n.n., 1980, s. 157). Neskôr žila na (literárne tvorivom) dôchodku v Bratislave. Svoj bohatý a zmysluplný život završila 13. mája 2005 v Bratislave. (Krátky nekrológ o nej publikoval –jz– aj v Literárnom týždenníku, 2005, s. 2). Môžeme teda konštatovať, že: „Odišla ticho, nebadane, presne tak ako žila“ (Sliacky, 2005, s. 35). Urna s popolom Márie Topol'skej je uložená v rodinnej hrobke v Cintoríne Slávičie údolie (sektor 8, hrob 80, ostatky uložené 19. mája 2005). (O živote Márie Topol'skej heslovite píše aj: –lk–, 1979, s. 156 – 157, resp. –os–, 1978,


Ján Michalko

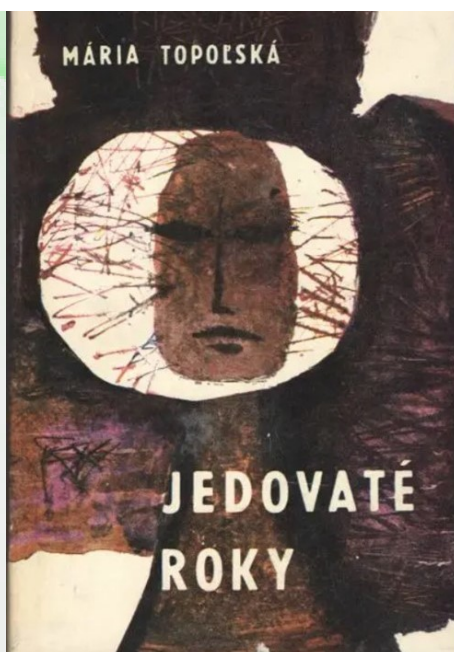
s. 568 – 569.)

Okrem toho je dôležité pripomenúť, že autorka sa vo svojej literárnej tvorbe venovala aj intencionálnej literatúre pre deti a mládež. Beletristickú tvorbu Márie Topol'skej pre deti a mládež spomínajú aj samotné akademické Dejiny slovenskej literatúry II. (Stanislavová, In: Sedlák a kol., 2009, s. 444 – 445), Dejiny slovenskej literatúry III. (Marčok a kol., 2004, s. 183) či Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1960 (Stanislavová a kol., 2010, s. 19, 42, 48 a 249). Pars pro toto uvedme, že autorka ako predstaviteľka generácie detského aspektu sa vo svojej intencionálnej próze „... pohybovala medzi konvenčnou prírodnou tematikou vyjadrenou tradičným lyrickým výrazom – a uplatnením detského princípu nazerania a ozvlášťňovania vecí“ (Stanislavová, 2010, s. 42). Robila to vlastne z dôvodu, že „... po všeobecnom odmietnutí tematiky extrémnych situácií a indivíduí a následnom nátlaku na spisovateľov začala písať radšej pre deti“ (Marčok, 2004, s. 183). Topol'ská vo svojej intencionálnej poézii teda vyčaruje „... zvláštnu atmosféru detského sveta. Ťaží z detského komplexu predstáv, z čistej, fascinujúcej naivity“ (Hujík, 1979, s. 5). V neskoršom období autorka ešte vydala zbierku noviel Jedovaté roky (1949) a šesť knížiek pre deti. Písala publicistiku a intenzívne sa venovala aj prekladateľskej činnosti (preložila viac než 60 diel), najsamprv spolu s

Pavlom Horovom, neskôr už samostatne.

Celkovo teda môžeme uviesť, že Mária Topoľská a jej literárna tvorba sú priam ojedinelým javom v literárnej sfére v kontexte bulharských Slovákov. Autorka má „... predovšetkým pekný, čistý jazyk, ktorý nezaprie učiteľku slovenčiny“ (Remiášová, 1979, s. 10). Hrdinovia jej diel sa postupne dostávajú k pocitu stiesnenosti. Ono rozhodnutie odísť nesie v sebe výnimočnú záťaž zodpovednosti za svoj vlastný osud. Túto zodpovednosť voľby si však človek uvedomuje najmä cez pocit úzkosti. Nie je to vonkajšia neistota, ale onen vnútorný pocit zodpovednosti, keď som si zvolil sám a nemôžem sa na nič vyhovárať. Topoľská s výrazným zmyslom pre pochopenie takejto psychiky stvárňuje tragédiu zrútenia celého budovaného sveta v novej kolónii.

Viac ako desaťročné pozorovanie života Slovákov v Bulharsku Máriu Topoľskú inšpirovalo k napísaniu knihy *V putách zeme*, v ktorej načrela do duše a osudov tejto vetvy dolnozemskej Slovákov, aby predstavila ich charakter v situáciách, keď sa museli tvrdo boriť, a tak naplniť zmysel života. Autorka pritom „... využíva v nej vlastné skúsenosti a intenzívne kontakty s našimi ľuďmi na Dolnej zemi“ (-koš-, 1989, s. 7). Bulharské prostredie sa vrylo do jej mysle, zapísalo sa do jej ženskej duše „nenápadnej poviedkárky“ takou mierou, že sa k nej vrátila v tomto diele (vydania: 1944, 1949, 1966, 1981, 2014), v ktorom je „... mimoriadne presvedčivá a jej text mimoriadne esteticky účinný“ (Všetička, 1990, s. 63). O Slovákoch v Bulharsku literárne stvárnenú výpoveď sprostredkováva táto zbierka noviel, ktorá približuje svet Slovákov z ďalekých balkánskych končín. Publikácia priťahuje pozornosť aj tým, že „... je jedinou a navyše aj vydarenou umeleckou výpoveďou o Slovákoch v Bulharsku“ (Botík, 2014, s. 10). Je teda neodškriepiteľné, že sťahovanie Slovákov do Bulharska a ich život v tejto novej vlasti našli svoj obraz (aj) v tejto próze autorky, v



ktorej „... hlboko načrela do života slovenských kolonistov v Bulharsku a umelecko-realisticky stvárnila osudy týchto slovenských vysťahovalcov od ich dramatismom nabitej, odvážnej cesty na "deregli" (k tomu účelu prispôsobenej plti) dolu Dunajom, ich prvé kroky v novej vlasti, hľadanie svojho miesta v tomto cudzom svete a ich "splynutie" s hrudou zeme“ (Hrozičák, 1985, s. 8). Je dôležité pritom ešte uviesť, že „... prelomové životné situácie hrdinov noviel Márie Topoľskej nie sú následkom vonkajších udalostí, ale najčastejšie následkom subjektívnych úvah o správnosti vlastného konania hrdinov...“ (Botík, 2015, s. 56).

V jej najvýznamnejšom literárnom diele sa teda inšpiračne ponára do osudov Slovákov v Bulharsku, zachytáva prelomové situácie tejto mikrosocietnosti, ktorej svoj osud ľudia prijímajú alebo odmietajú, prehrávajú či víťazia, no vždy prechádzajú mravnou očistou. Sú determinovaní životným materiálom, ktorý slúži ako východisko. Topoľská zamietla poetiku klasických realistických východísk a zbavila sa realisticko-dokumentárnych a deskriptívnych manier. Na slovesnom výraze využila inovačné prínosy, často typické pre autorov lyrizovanej prózy. Pre lyrizátorov typu tejto autorky „... štylistickú dominantu tvorí impresionistický lyrizmus, ktorý sa na pláne žánru realizuje ako

novorealistická novela“ (Babiak, 2014, s. 99). Jej postavy sú psychologicky prepracované, reálne zachycujúce ich duševné pochody a motívy ich konania. Je pri nich evidentný ponor do duše jednoduchého človeka. Túto zložitú problematiku spojitosti človeka a zeme však zachytáva veľmi citlivo, presvedčivo, veď: „... zem, to bola ich vykupiteľka, ich spása, ich šťastie i prekliatie, to ona ich spájala i delila, otvárala v nich to dobré i to plané, to ona ich na konci dní prikryla. Áno, o tom píše M. Topoľská vo svojej prvej zbierke noviel, píše o rodákoch usadených v ďalekej balkánskej krajine, lebo vedela o nich viac ako mnohí iní“ (Zelenák, 2010, s. 112). Veď: „Bola to zem, tá zem, za vidinou ktorej putovali vyše dvesto rokov zo svojich malých podhorských domčekov vždy ďalej na juh a odtiaľ ďalej na západ“ (Zelenák, 1992, s. 40).

Centrálным atribútom textov Márie Topoľskej je každodenný chlieb, za ktorým už aj v roku 1897 viedla krivolaká cesta pod vrbami a brestmi po dlhom Dunaji. Chudobní Slováci tak šli do Bulharska na "deregliach". Ich cesta bola sprevádzaná útrapami (ba smrťou), ale aj vidinou nového pokojného života. Tmavá hromada vôd niesla kolonistov do neznámeho životného priestoru s belasou oblohou, zelenou pažiťou, širokými poliami a úrodnými vinicami. Autorka pritom kontrastívne uvádza opis starého a nového sveta v pozadí sociálneho statusu jednoduchých ľudí. Hrdý a lenivý gazda svojich nádeníkov vykorisťoval; ich úlohou bola monotónna robota pri cudzom stole. "Deregľa" ich však niesla aj k svetlejšiemu zajtrajšku; táto túžba v ich dušiach determinuje aj určitú zmenu k lepšiemu. Efektívny opis prirodzeného smútku pri odchode je akoby zanechaním detstva či mladosti pod rúskom budúceho neznámeho. Najdôležitejšou vlastnosťou je nádej, že v Bulharsku bude oveľa lepšie; je to miesto, kde sa má pracovať na svojom. Dolná zem je preto aj napriek určitým ťažobám v mysliach týchto ľudí opísaná ako vidina zemskeho raja: „... z tej rozprávkovkej krajiny, kde



Mária Topol'ská so svojimi žiakmi v Gornej Mitropoliji, rok 1939/40

sa role tiahnu do nedohľadna, bez medzí, kde ľudia nepoznajú pluhy, lebo zem do nekonečna rodí na číre rozrytie radlom, kde sa hnoj vyváža a spaľuje za dedinami, kde sú nekonečné pastviská voľnej zeme, zarostenej trávou po pás a gniavenej čriedami tučných oviec, čudesnej krajiny, kde červené víno žajdlami merajú..." (Topol'ská, 2014, s. 17). Nový život sa symbolicky začína príchodom malého chlapčeka na svet. Je to zanechanie banátskej tmy či hladu a primknutie sa k zasľúbenej zemi, avšak u ľudí často „... hlad po pôde vyústil do tvrdých konfliktov, oslabujúcich cit i ducha“ (n.n., 1989, s. 2). Autorka využíva pritom binárnu opozíciu tu/tam, pričom nezabúda na prízvukovanie kladných aspektov koreňov. Postupné stavanie domov je potvrdením spomínaného chleba, teda akejsi istoty v novom časopriestore. Slováci si aj duševne pomáhajú spievaním náboženských piesní, ktorej význam sa stupňuje ďaleko od domova. Tma sa rozplynie štebotavou slovenčinou. Ľudia s pokorou pristupujú k svojmu osudu v

pozadí Božej vôle. Vyzdvihuje sa komplexná pracovitosť a dobrosrdečnosť. Smiech a veselosť, ľudská pružnosť a dobroprajnosť zmení zemľanky, prináša dobré medziľudské vzťahy Slovákov a Bulharov v pozadí vzájomného rešpektu. Sú to akoby zlaté prúdy milosti vtekajúce do duše, rozjasňevajúce vzpriamený pohľad na človeka i na nebo. Ľudská sila (fyzická a psychická) tak v novousadlíckom regióne postupne premieňa chátrajúcu zem v živý šťastný zázrak. Autorka pritom efektívne opisuje prírodu: šíre polia, hĺbky žita, vôňu skoseného sena. V tomto – až idealizovanom – prostredí mlčanlivý dvor oživa smiechom pracujúcich. V texte sa vyzdvihuje dôležitosť práce vlastnými rukami. Obrazom budúcnosti sú deti, ktoré šantia na dvore, na poli, v dedine. Rodičia im však obetujú aj kúsok svojej duše. Ich zdrojom energie sú hviezdy nad ich hlavami: strážia ich a stoja nad nimi až neviditeľne pri ich tvrdej robote. Ono neznáme sa tak stáva známym, strach sa premení na

radosť, monotónnosť na polyfóniu. V tejto mikrospoločnosti je dôležité mať srdce na správnom mieste. Myšlienka na prácu je na začiatku každého rána. Životnú múdrosť dáva Biblia, ktorá je centrálnym spisom a mravným vektorom každodennosti. Napriek tomu aj v tejto mikrospoločnosti vládne akýsi ostych v súkromných veciach; objektívny a daný je len kolobeh poľných prác: kopačka, žatva, mlátenie, pec, lámačka. Práci sa učia aj v škole v pozadí dobovej religiozity. Pán učiteľ je vzorom a smerodajnou osobnosťou pri výchove mladých ľudí, na ktorých mesto ešte svoju špinu nefrklo. Z pokolenia na pokolenie sa dostáva život Slovákov v pozadí myšlienky niešť svoj kríž trpezlivo a pokojne do konca svojho života. V chápaní rozprávača je všetko dané, a preto človek sa má zmieriť so svojim osudom: „Život ľudský je taký. Ide v ňom všetko. Čo ako sa nám zdá, že niečo letí a niečo sa ťahá, predsa len všetko ide. Svojím časom. Ani rýchlejšie, ani pomalšie. A my sa len potom začudovaní obraciame za tým, čo prešlo a čo už

nikdy nebude pred nami“ (Topoľská, 2014, s. 48). Dôležitý je nový život, determinovaný plevenským jarmokom či sofijským rýchlikom. Treba si však uvedomiť, že: „Život je prísny. Život je vstávanie za tmy, potkýnanie sa po ostrých hrudách. Je tupá bolesť v krížoch. Život sú bolestivo dopukane ruky s krvavými mozoľmi. Dusná horúčava v nudnej žlti prezretých klasov“ (Topoľská, 2014, s. 54). V osadlosti sa postupne z hlúpych, nevedomých detí stávajú vyzreté osobnosti s túžbou a rozumom. Pracovití a mravní Slováci. Krajania. Pomocníci na poliach, ktorí svoj údel berú s pokorou v pozadí spomínanej lepšej vízie. Prirodzene, nie vždy počúvajú skúsených, starších. Je to patriarchálny svet, s určitými tradíciami pre ženy (čepčenie). Je to svet daného slova prísahy pred oltárom, existencie v ľudskom – menšinovom – kruhu, v ktorom niet viacsmerných dverí. Jedinou možnosťou je dennodenne pracovať, vypadnúť z neho/umrieť či odísť... napríklad späť do materskej krajiny. Aj o týchto príchodoch a odchodoch sú jednotlivé texty Márie Topoľskej.

- Patrik Šenkár -

Literatúra

ANDRUŠKA, P.: Slováci v ostatných krajinách Európy. In: Krajanská literatúra a kultúra. Katedra kulturológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra 2003, s. 130 – 166.

BABIÁK, M.: Slováci v Bulharsku v literárnej tvorbe Márie Topoľskej. In: Topoľská, M.: V putách zeme. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2014, s. 95 – 101.

BABINKA, M.: Rozkoš nenávratov. Obzor, Báčsky Petrovec 1964.

BOTÍK, J.: Bulharskí Slováci a ich kultúrne súvislosti. In: Dolnozemskí Slováci. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2011, s. 224 – 238.

BOTÍK, J.: Bulharsko. In: Bartalská, Ľ. (ed.): Sprievodca slovenským zahraničím. Dom zahraničných Slovákov, Bratislava 2001, s. 47 – 55.

BOTÍK, J.: Naši v Bulharsku v reflexii Jána Michalku a Márie Topoľskej. In: Ambuš, I. M. – Hlásnik, P. – Unc, B. (eds.): V tvorivej symbióze medzi Dolnou zemou a Slovenskom. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2015, s. 50 – 57.

BOTÍK, J.: Prínos Márie Topoľskej k obrazu o slovenskej dolnozemsosti. In: Topoľská, M.: V putách zeme. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2014, s. 7 – 11.

BOTÍK, J.: Slováci v Bulharsku vo svetle vysťahoveckých osudov a podôb ich skupinovej svojbytnosti. In: Slovenská Dolná zem. Historický a etnokultúrny vývin slovenských minorít v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku a Bulharsku. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2019, s. 119 – 146.

HROZIENČÍK, J.: Slováci v Bulharsku. Matica slovenská, Martin 1985.

HUJÍK, V.: Cestou experimentu a ozvláštnenia. In: Ľud. (28. 8.) 1979, roč. 32, č. 202, s. 5.

-jz-: Odišla Mária Topoľská. In: Literárny (dvoj)tyždenník. 2005, roč. 18, č. 21 – 22, s. 2.

-koš-: Jubileum spisovateľky. In: Večerník. (10. 11.) 1989, roč. 34, č. 222, s. 7.

-ľk-: Významné životné jubileum Márie Topoľskej. In: Slovenské pohľady. 1979, roč. 95, č. 11, s. 156 – 157.

MARČOK, V.: Premeny fabulárnej prózy. In: Marčok, V. a kol.: Dejiny slovenskej literatúry III. Literárne informačné centrum, Bratislava 2004, s. 170 – 291.

n.n.: Jubileum Márie Topoľskej. In: Slovenské pohľady. 1980, roč. 96, č. 2, s. 157.

n.n.: Narodeniny Márie Topoľskej. In: Literárny týždenník. 1989, roč. 2, č. 45, s. 2.

-os-: Topoľská, Mária: Zo Slovníka slovenských autorov pre deti a mládež. In: Zlatý máj. 1978, roč. 22, č. 8, s. 568 – 569.

REMIÁŠOVÁ, A.: Poétka detstva a radosti. Mária Topoľská, zaslužila umelkyňa jubiluje. In: Slovenka. 1979, roč. 31, č. 48, s. 10 – 11.

SEDLÁKOVÁ, K.: Krajanská literatúra. In: Sedlák, I. a kol.: Dejiny slovenskej literatúry II. Matica slovenská – Literárne informačné centrum, Martin – Bratislava 2009, s. 718 – 758.

SLIACKY, O.: Za Máriou Topoľskou (10. 11. 1909 – 13. 5. 2005). In: Bibiana. 2005, roč. 12, č. 3, s. 35.

STANISLAVOVÁ, Z.: Nástup a rozvinutie poetiky detského aspektu v rokoch 1956 – 1971. In: Sedlák, I. a kol.: Dejiny slovenskej literatúry II. Matica slovenská – Literárne informačné centrum, Martin – Bratislava 2009, s. 440 – 469.

STANISLAVOVÁ, Z. a kol.: Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1960. Literárne informačné centrum, Bratislava 2010.

ŠKAMLOVÁ, D.: Jubilantke. In: Slovenka. 1989, roč. 41, č. 46, s. 22.

TOPOĽSKÁ, M.: V putách zeme. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2014.

VŠETIČKA, F.: Nenápadná poviedkárka Mária Topoľská. In: Romboid. 1990, roč. 25, č. 3, s. 63 – 66.

ZELENÁK, Š.: Krajania v Bulharsku v literárnej tvorbe Márie Topoľskej. In: Bajaník, Š. – Ďendúrová-Tapalagová, V. (eds.): Slováci v zahraničí 27. Matica slovenská, Martin 2010, s. 109 – 113.

ZELENÁK, Š.: Mária Topoľská. In: Zelenák, Š. (ed.): Ročenka Spolku Slovákov z Bulharska, Spolok Slovákov z Bulharska, Bratislava 1992, s. 38 – 40.

O autorovi

Doc. PaedDr. Patrik Šenkár, PhD. (1979) je literárny vedec a vysokoškolský pedagóg zaoberajúci sa dolnozemsou literatúrou. Po ukončení vysokoškolského štúdia (odbor slovenský jazyk a literatúra – politológia) krátky čas učil v základných a stredných školách, následne vyše desať rokov pracoval na pôde Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Aktuálne pôsobí na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Univerzity J. Selyeho v Komárne. Je autorom 220 vedeckých a odborných publikácií/príspevkov. Je autorom troch monografií a jedného učebného textu s tematikou slovenskej dolnozemskej literatúry. Na svoju publikačnú činnosť v danej výskumnej oblasti eviduje približne 110 ohlasov. Doteraz absolvoval viacero zahraničných stáží (napríklad na Masarykovej univerzite v Brne, či na Univerzite Loránda Eötvösa v Budapešti). Je pravidelným účastníkom medzinárodných konferencií v rámci Európskej únie (Česko, Estónsko, Maďarsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovensko...). Je externým členom Centra pre výskum dejín a kultúry dolnozemskej Slovákov pri Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.



Spomienky Michala Mrenicu z Gornej Mitropolije (1940–2020)

**Priblížte našim krajanom z
akej rodiny pochádzate? Kto
boli vaši rodičia?**

Otec sa volal tiež Mišo a mal päť sestier. Dve z nich išli do Argentíny. Otec mal aj brata Jána, ten bol najstarší, potom bola Zuzka, Mária, Kata Puškárová, Eva Botiková, Anna. Jano Klátik, čo mal prvú ženu Milenku, to bola tiež sesternicina dcéra. Voľakedy mladší súrodenci vykali starším, veď ja som vykal sestre Zuzke. Volali sme ich ňanička.

Mama sa volala Zuzka Vaňová. Zomrela, keď som mal 7 rokov. Mala ešte dvoch bratov, Ďura, ktorý žil v Argentíne a Petra, ktorý mi bol zároveň aj krstný otec.

Ja mám ešte sestru Žofku Mahovskú a najstaršiu sestru Zuzku, ktorá sa vydala 3 mesiace pred maminou smrťou. To bolo jej želanie. Mamina chcela, aby bolo aspoň jedno decko usporiadané. Zuzka sa teda vydala za Sama Klátika.

Ňanička Puškárová pošikovali otcovi túto druhú mamu, Katu Klátikovú. Boli slobodná, deti

spolu s otcom nemali. V Sofii robila slúžku. Druhá mama sa starali o nás, išli so mnou k doktorovi, keď som si zlomil nohu, prali nám, chodili sme čisto oblečení, navarili nám. Mala sestru Annu Klátikovú (vydatá Jančíkova, čo mali Miša s Janom).

**Ako sa vaša rodina dostala na
Dolnú zem?**

Otcovi rodičia odišli do Srbska na roboty. Tam došiel chýr, že v Bulharsku dávajú role zadarmo, nemusia sa kupovať. Naložili všetko na 5 vozov a ta ho do Bulharska. Keď tam prišli, nenašli dedinu, ako poznali, iba zo zeme trčali komíny. Boli to zemľanky. Tam žili aj kravy, prasce, sliepky, ľudia, všetci na kope.

**Ako si spomínate na detstvo v
Gornej Mitropoliji? Spomínali
ste, že ste si zlomili nohu.
Ako sa vám to prihodilo?**

Na pažiti sme sa chodili hrať ako malé decká. Mal som 5 rokov. Boli tam jamy po tehlách, ktoré sa tam robili a do nich sme skákali. Ja som nechcel skákať, tak ma tam sotili a bác ho. Padol som dole a zlomil som si nohu. Praskla mi kosť v členku a v kolene, museli sme ísť k doktorovi, to už s mojou druhou mamou.

**Máte z toho obdobia aj vtipnú
príhodu?**

Keď sa nebohá sestra Zuzka išla vydávať, chystali ma za družbu. Zuzka si išla do Plevna nakúpiť, tak som aj ja veľmi chcel ísť. Nevedeli, čo so mnou, tak povedali: Tak dobre, pôjdeš. Sadaj sem. Hodili ma do košiara čo je na kukuricu, uviazali ma o voz s tenkým špagátom, švihli kone po chrbte, kone sa mykli, špagát sa odtrhol a ja som ostal stáť a oni odišli. Tak som vrešťal jak divý. Dva dni ma potom utišovali.

Potom, keď už bola svadba, obliekli ma do šiat a dali mi pierko. Naproti nás bývali krstný otec, báči Peter Vaňo. Išiel som sa k nim pochváliť, že budem družba. A krstný otec mi vraví: tak vitaj družba...čo, aj si vypiješ? Ja na to, že vypijem. Naliali mi to zelené sladké, taký malý štamprlíček. Vylial som ho do seba. „Ešte si dáš?“ Ja na to, že ešte. Tak mi naliali ešte jeden. Domov som prišiel na obed, akurát sme išli jesť a sestra ma išla vyzliekať. A ako mi ťahala rukávy dozadu, tak som išiel aj ja dole. A už videli že je so mnou zle. Bol som napitý. Hodili ma do posteľe a poobede okolo tretej došiel krstný otec aj s krstnou mamou na svadbu: no čo je družba, ty spíš? A ja som zahrešil: vy zránik edom, ale ste ma opili. Tak to bolo s tou Zuzkinou svadbou.



Michal Mrenica s vlastnou mamou Zuzanou Vaňovou

Čím sa živili vaši rodičia?

Otec mal vinohrad, neviem koľko dekárov role, záhradu hádam osem árov. Tam si postavilo domy aj 8 rodín. Tam aj mama nachladla, keď otec bol na vojne a mama začala murovať maštal' pre kravy a kone. Bola to jar - alebo jeseň? Jeseň. Tam mama nachladla a potom dostala tuberkulózu. Lieky neboli, teda boli, ale drahé. Bolo po vojne a peňazí nebolo.

Čo si pamätáte z obdobia reemigrácie?

V roku 1947 sa verbovalo na

Slovensko. Tak sa zobrali nebohý otec aj s mamou na úrady, pobehali, povybavovali, čo bolo treba a v tom istom roku sme cestovali na Slovensko. Na Slovensko sme išli s tým, že ten majetok, čo necháme v Bulharsku, dostaneme na Slovensku. No ale došli sme na parkan, to bol mimoriadny vlak a namiesto na Slovensko nás dali - báb ho do Sudet. Doupov. Pamätám si to ako dnes. Bola to poschodová chalupa, prichystané strožky, ráno došlo auto Praga a rozvážalo nás po majeroch. Nás a báči Jana Vaňu zložili tiež tam, bol tam aj Paľo Miťkov a Sládečkovci, dokopy štyri rodiny.

Ostatných porozvážali po ostatných majeroch.

Z tých Sudet sme sa dostali tak, že báči Jožko Klátik, mamin brat, ťahal sestru veľmi na Slovensko. Tak sa otec zobral jedno ráno, išiel na Slovensko a keď sa vrátil, doniesol baterku. Ráno ma zobudili. A išli sme.

Báči Jožko Klátik nás nechali bývať u nich, mali len dve izby, jednu vzadu a taký gánek, tak tú jednu prednú izbu nám štyrom - Žofke, mne, mame a otcovi. Ale tu na Slovensku nemali robotu. Bolo to v Tekovských Lužanoch, lepšie povedané jedna dedina - Hulvinky. Tam bývali aj Botikovci, aj ostatní.

Ako ste sa dostali do Československa? Aký bol život na Morave?

Keď prišiel posledný transport z Bulharska, vtedy prišli aj Botikovci, krstný otec, aj Samporovci. Ľudí umiestnili do Hevlína, do Jevišovky, do Drnholca, Hrabětíc. V Hevlíne sme chodili aj do školy, Žofka, aj ja, aj obidve dievčence Vaňové aj Paľo Miťko. Pamätám si, že sme chodili poza školu celá partia. V škole sme hovorili po česky. Nikto nás to neučil. Stačilo, keď sme sa pohrali tri dni s deťmi na ulici a vedeli sme. Ale rodičia dlho nevedeli po česky, hlavne mama. A ěnanička Botiková ani nemali čas sa naučiť. Aj oni odišli bývať do Trnavy, lebo boli toho názoru, že oni chceli na Slovensko, nie do Čiech. Bolo to v nich. Všetci sa brali na Slovensko, nie do Čiech.

Ani Samovi sa v Hevlíne nepáčilo, vybral sa do Šelpíc a tam si našiel robotu. Ale to už boli presťahovaní aj Botikovci a ľudia sa roztrúsili po celej republike, aj do Skalice. Neviem,



Michal Mrenica s nevlastnou mamou Katarínou Klátikovou

či v tom Hevlíne ostalo dokopy 5 rodín.

Aké boli vaše začiatky na Slovensku?

Keď sme išli z Hevlína, tam sme mali parádnu chalupu, všetko pred maštalami bolo vybetónované, nikde nebol žiadny hnoj, nikde nevytekala močovka, ako tu na Slovensku, kde z každého dvora vytekala. Tam v Hevlíne bolo všetko usporiadané podľa nemeckého systému. Tam som videl prvý raz sánky s riadikom.

Na Slovensku sme išli najprv do Hulvinek. Ale naši museli odtiaľ odísť, lebo sa nemohli priblížiť ani k susedovi. Keď chodil po pažiti, nosil nôž v čižme, lebo predtým tam boli Maďari a tých odtiaľ vyviezli. Švagor Samo

dostal v Tekovských Lužanoch krásne kone, také čierne, dali mu role, chalupu, koč, všetko po tom Maďarovi a jeho vyviezli do Maďarska. A nám sľubovali, že tu dostaneme to, čo sme nechali v Bulharsku. Ale sľuby sa nesplnili. Maďari to nechceli tak nechať, a tak sa naši ľudia museli brať odtiaľ preč.

A potom oni brojili proti Slovákom. Ako keby oni za to mohli. Môj švagor Samo s rodinou sa presťahoval do Šelpíc, 10 km od Trnavy. A my ostatní sme prišli z Hevlína za nimi. Otec potom pracoval v Šelpickom JRD v živočíšnej výrobe. Keď mám popísať môjho otca, bol to pracovitý a dobrosrdečný človek, ktorý mal rád svoje deti a vnúčatá. Veľmi pekne spieval tak, ako aj všetci Mrenicovci. Pamätám si na letné

večery, keď sedel na priedomí a vyhrával na harmonike. Obyčajne v sobotu si prisadli susedia a pridali sa. Bolo ich veľa a bol to celý koncert. Hudba sa šírila celou dedinou. Potom ochorel a keď išiel s mamou z poľa, zrazilo ho auto. Tak skončil jeden obyčajný život Slováka, narodeného v Bulharsku, ktorý sa celý život hrdil tým, že jeho predkovia pochádzali zo Zvolenskej Slatiny, ako to rozprávali jeho rodičia.

- rodina -



Tvorba Ondreja Štefanka Zo zbierky Verejné dôvernosti

Ondrej ŠTEFANKO sa narodil 18. marca 1949 v Temešváre, ale celý život – s výnimkou vysokoškolských štúdií – strávil v Nadlaku, kde ukončil základnú školu a lýceum v slovenskom jazyku. Vyštudoval fyziku a chémiu, čo bolo jeho hlavným zamestnaním až do roku 1989. Založil prvý nezávislý časopis rumunských Slovákov *Naše snahy* a bol niekoľko rokov na čele Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku. Bol predsedom Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku, ktorá je v súčasnosti najúspešnejším slovenským vydavateľstvom mimo územia



Slovenskej republiky. Stal sa predsedom Únie slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych pracovníkov žijúcich mimo územia Slovenska. Okrem toho bol Ondrej Štefanko šéfredaktorom spoločného časopisu Slovákov z Maďarska, Rumunska a Juhoslávie *Dolnozemský Slovák* a dvojazyčného (rumunsko-slovenského) kvartálnika *Dvojité zrkadlo/Oglinzi paralele*. Bol členom Zväzu rumunských spisovateľov, Spolku slovenských spisovateľov a Obce slovenských spisovateľov. Zomrel 20. februára 2008 v Nadlaku.

Zdroj: Literárne informačné centrum

VÝKLADY SÚKROMIA

Na každom jednom čriepku rozpomínania napísané býva, že v dospelosti si skutky svoje a skutky ostatných inak každý rozvážiť vie, že aj to nepovšimnuté sa zreteľnejšie číta s okom zažmúreným a že každá jedna byľka pamäti sa miezgou precúdenou plní, aby aj prehovoriť mohla aspoň pošepky. Hoci čo zväčša nemá zostane. A nemota neklebetí, iba vypovedá o tom, že čo sa už raz stalo, sa viac neodstane. Že aj to prebolené človek po svete nosiť musí stále so sebou aj v sebe. Aj vtedy, keď to nosiť neráči.

Íverov je plná cesta táto,
aj hrudy sa mrvia na nej ako najaté.
Z tváre si utieraš riedke blato,
čo sa mení ihneď v prekliatie.

Pod krokom tvoj sa stále tlačí kameň,
ktorý ťa po celý život nivočil.
Zahod' ho alebo preskoč cezeň,
aby sa ti nezapichol do očí.

Pamäť tvoja v budúcnosti
sa raz s jeho zlobou pomerí,
bo na ceste tvojej cnosti
zatúžia a zasnívajú o mieri.

Čoskoro snáď bude svitať
cestou k novým nádejam.
Odkiaľ bola túžba skrytá,
ja ju k sebe zavolám.

V pitvore sa v ohni škvarí rovnošata,
na obruse ruka ticho spočíva.
premrhané sny ti nikto neporáta,
vo svete ich pochovali zaživa.

Osedlať zas život prichodí sa,
na prežité prichodí sa zabudnúť.
Keď ustaneš svieža rosa
pookreje vždy tu tvoju púť.

Jej bobule budú viesť ťa
ponad hrudy, aj cez plytké koľaje.
Nezakape tvoja cesta,
bo ju túžba žitím opäť naleje.

Verejné dôvernosti
(Vydavateľstvo Ivana Kraska, Nadlak 2005)

Predstavujeme vám Lukáška Kráľoviča, talentovaného speváka

Malý a úspešný člen našej rodinky

Ahojte naši krajania. Chcela by som vám predstaviť ďalšieho člena našej rodinky, potomka Červeňáka Petra z Bulharska (Vojvodovo).

Lukáško Kráľovič – pravnuke, má čerstvých 9 rokov. Narodil sa v Trnave, jedináčik, navštevuje 3. ročník v Trnave na základnej škole.

Od malinka strašne rád tancoval. Akonáhle započul melódiu čo i len niekde vonku v diaľke, hneď začal tancovať, nikdy sa nehanbil. Keď začal rozprávať začal k tancu pridávať i spev.

S pradedkom vždy spolu hrali na harmonike. Hneď, ako sme prišli na návštevu už aj ťahal dedka po harmoniku, aby si spolu zahrali. Dedko hral na harmonike, niečo ako heligónka a Lukáško mal fúkaciu a už aj zneli tóny melódií po celom dome. To nadšenie v oboch ich očiach sa nedá ani opísať.

Čím viac Luky rástol, tým viac si spieval kdekolvek. Či to bolo na WC s novinami v rukách, kde spieval na celý byt nahlas alebo v sprche. V aute si púšťal svoje pesničky a všetky vedel celé odspievať.

Keď nastúpil do škôlky, učiteľky si všimli jeho talent v speve a začali sa mu viac venovať a smerovali ho k spevu. Pomaly začal účinkovať v škôlkárskych besiedkach ako hlavný spevák, začal navštevovať rôzne spevácke súťaže, účinkoval na rôznych vystúpeniach. Nikdy sa nehanbil vždy z plného hrdla nahlas a zreteľne spieval. Chodil spievať aj vianočné koledy po školách a iných zariadeniach.

Potom prišla základná škola. Po prvých oťukaniach sa učiteľky zistili aký má obrovský talent v spievaní a prihlásili ho do celoslovenského kola v spievaní, kde vyhral 2. miesto, odkiaľ má aj diplom.

Škola mu ide veľmi dobre, vôbec sa skoro doma neučíme, veľmi veľa sa naučí na hodinách. Doma nám tvrdí, že to nevie a nechce sa mu odpovedať, ale zo školy nosí skoro samé jednotky. Rád robí projekty, kde si môže vyskúšať svoje vedomosti aj ako i nové získať. Anglicky s nami nekomunikuje skoro vôbec a pritom ho pani učiteľka

vyhlásila za najlepšieho žiaka v triede. Jedine s čím máme trochu problémy sú i/y.

Je veľmi dobrý a zdvorilý človek, učený od malička k úcte k starším. Rád sa staral o dedka, keď už bol veľmi chorý, nosil mu všetko, čo

potreboval, tak ako i babke. Rád pomáha ľuďom. Vždy chcel napríklad pomôcť aj malým peniažkom, ak sa dalo. Chápe, že nie všetci ľudia môžu mať všetko. Jeho odmenou je i malý úsmev alebo milé slovo, veľmi ho to poteší.

Od malinka všetkým hovorí zdobneninami, nik ho k tomu nevedol, sám si všetkých tak pomenoval a oslovuje dodnes.

Má strašne rád zvieratká, najradšej by mal doma celú ZOO a všetko, čo je živé. Aktuálne má doma psíka labradora, ktorého dostal na narodeniny pred rokom a strašne sa obaja ľúbia. Dokážu sa hrať celé hodiny a ona ho počúva na prvé slovo. Máme doma i morčiatko, ale žiaľ slepé na jedno oko, tak s tým sa hrá opatrne, ale vždy keď ju dáme pobehať si, zoberie ju na ruky a ľúbi si ju. Pomáha mi o oboch sa starať. Teraz chce malinké mačiatko k narodeninkám.

Miluje prírodu a výlety po okolí, kde môže spoznávať veľa nových vecí. Rád bicykuje a jazdí na kolobežke.

Radšej ide von, akoby mal sedieť doma pri hrách na počítači alebo mobile.

Je veľmi zvedavý, ale rád prichádza na veci a odpovede sám a potom nám ich prezentuje.

Je to malý človečik s veľkým srdiečkom, ktorý má rád všetkých a všetko. Som na neho nesmierne hrdá.



- Mary -

Chytráček



FAREBNÉ VAJÍČKA

Vajíčko červené, vajíčko zelené,
dnes každé vajíčko je pekne sfarbené.

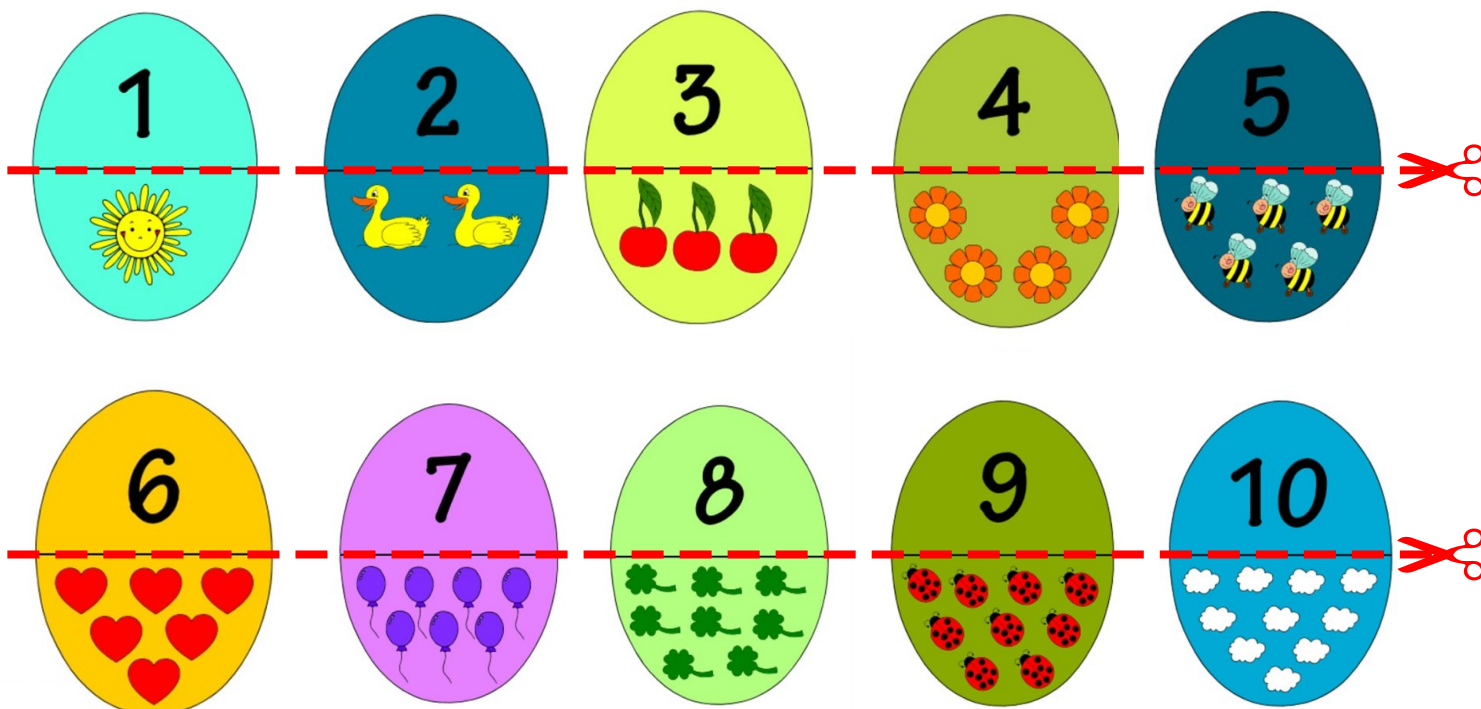
Kdeže tie vajíčka odtiene vzali,
veď farbu hnedú len spočiatku mali.

Možno dnes sliepocky farbičky zjedli,
možno kurz výtvarný v kurine viedli.

Možno, že slniečko má takú moc,
vajíčka farbí vždy na Veľkú noc!

Veľkonočná hra s číslami pre najmenších.

Vystrihnite vajíčka, prestrihnite na polovicu a správne priradte k číslam.



Zdroj internet: <https://nasedeticky.sk/tvorime-s-detmi/sviatky-a-udalosti/velka-noc/3898/velkonocne-vajicka-pocitame/>

Preložte jednu zápalku tak, aby rovnica platila.

$$XXII - IV = XXV$$

$$X = V III - II$$

odpoved

$$XX = XI + IX$$

$$II = III - I$$

- Zuzana Trunnerová -

Spolok Slovákov z Juhoslávie

Spolok Slovákov z Juhoslávie je nepolitická, nezisková, dobrovoľná krajanská organizácia Slovákov, ktorí pochádzajú z Juhoslávie. Jeho cieľom je utužovať krajskú spolupatričnosť, opatrovať kultúrne dedičstvo našich predkov, napomáhať svojbytnosť slovenskej menšiny v Juhoslávii/Srbsku a prispievať k priateľskému vzťahom medzi slovenským a srbským národom. V jeho činnosti rozlišujeme dve obdobia. Prvé v rokoch 1945 – 1949, v ktorom SSJ vyvíjal starostlivosť o presídlencom z Juhoslávie, ktorí sa presťahovali do Československa v akcii „Mať

volá,“. Vtedy sa jeho práca zamerala na pomoc presídlencom v oblasti uplatňovania práv v novom domove, pri pridelení pôdy, domov, bytov, obchodných a iných živností. SSJ pomáhal aj pri udeľovaní štátneho občianstva, vyvíjal aktivity v sociálnej oblasti, ako aj v oblasti kultúrnej a vzdelávacej. Po otvorení konfliktu medzi KS Sovietskeho zväzu a KS Juhoslávie známej ako rezolúcia Informačného byra, SSJ bol rozpustený a jeho činnosť zakázaná. Niektorí z jeho členov boli väznení a odsúdení v rámci boja proti taoizmu ako špióni, protivládne živly a pod.

V roku 1991 bol SSJ obnovený a začal svoju druhú etapu vo svojej činnosti. Pracuje na dobrovoľnej základni, bez plateného aparátu, bez príspevkov zo štátneho rozpočtu, bez vlastných kancelárií, teda existuje iba z členských príspevkov. V prvej fáze svojej činnosti po obnovení SSJ, v období, keď v našej starej vlasti prebiehala občianska vojna a kým v Slovenskej republike sa nevytvorili patričné podmienky, suploval aj štátne orgány v sociálnej oblasti (vybavovanie dôchodkov z Juhoslávie), v školskej oblasti (vybavovanie štipendií, internátneho ubytovania), kultúrnej oblasti (spolupráca medzi SSJ a Maticou slovenskou v Juhoslávii), v zásobovaní učebníc a iných didaktických pomôcok pre slovenské školy v Juhoslávii, zásobovanie knihami a časopismi verejných knižníc v prostrediach, kde žijú Slováci apod.

V ostatnom čase SSJ sa viac venoval kultúrnym a vzdelávacím aktivitám. Organizuje kultúrne podujatia, prednášky z histórie a súčasnosti Slovákov v Srbsku, jeho členovia sa zúčastňujú rôznych seminárov,



**Predseda Spolku Slovákov z Juhoslávie
PhDr. Samuel Jovankovič**

medzinárodných konferencií doma a v zahraničí. Vydáva Ročenku SSJ (v súčasnosti je prichystaný rukopis na vydanie Ročenky č. 6). Organizuje zájazdy po Slovensku, ako aj do zahraničia (v minulosti na Slovenské národné slávnosti do Petrovca), spolupracuje so spolkami Slovákov z Rumunska, Maďarska a Bulharska, s Maticou slovenskou na Slovenku, Maticou slovenskou v Srbsku, so Zväzom protifašistických bojovníkov, so združeniami Srbov žijúcich na Slovensku: Spolok Srbov, Podunavlje a Sloga a inými organizáciami a združeniami. V sociálnej sfére

pomáha svojim členom, organizuje peňažné zbierky a pod. SSJ sa podieľa na zachovávaní pamiatky známym osobnostiam z našej minulosti pochádzajúcich z Juhoslávie. Ako príklad spomeniem iba dve také osobnosti. Jednou z nich je JUDr. Janko Bulík, prvý predseda MSJ, veľký protifašistický bojovník, ktorému sme v bratislavskej mestskej časti Petržalka, na ulici, ktorá nesie jeho meno odhalili pamätnú dosku, o ktorú sa staráme a kde sa každoročne (30. januára) sa schádzame, k pamätnej doske priložíme čerstvé kvety a oddáme mu zaslúženú poctu. Druhým je Janko Čmelík, národný hrdina Juhoslávie, prvobojoovník, rodák zo Starej Pazovy, ktorý tiež má svoju ulicu v Bratislave a nainštalovanú bustu s pamätnou doskou. Aj tu sa každoročne (8. mája) stretávame a ozdobíme jeho bustu kvetmi na znak úcty za jeho príspevok v boji proti fašizmu. Máme vypracovaný projekt, v ktorom náplň bude staranie sa o hroby a náhrobné pomníky niektorých významných rodákov z Juhoslávie, zvlášť tých, ktorí už nemajú príbuzných. Každoročne sa členovia zúčastňujú v manifestácii nazvanej Klobásiada, kde družstvá dolnozemskej slovenskej spolky, ale aj hostia z Rumunska, Srbska a Slovenska, závidia vo výrobe domácej dolnozemskej slovenskej klobásy.

V súčasnosti (2020) je činnosť SSJ obmedzená, skôr zastavená, kvôli pandémie Covid 19. Sme síce v kontakte pomocou počítačov, ale to nám nemôže vynahradiť priamy kontakt. Verím, že aj tento nepriaznivý stav prekonáme a že naša aktivita bude zasa čulá.

- PhDr. Samuel Jovankovič -
Predseda Spolku Slovákov z Juhoslávie

HEROUKE

Tradičné slovenské jedlo fašiangových dní.

Prísady

2 žĺtka
hladká múka cca 200 g
1 dl mlieka
lyžica kyslej smotany
trochu sódy bikarbóny

Postup

1. Z prísad si pripravíme cesto tak, že múku pridávame podľa potreby (obrázok 1). Môžeme pridať aj tri lyžice cukru.
2. Cesto si potom vymiesime na pomúčenom lopári (obrázok 2 a 3).
3. Vyvaľkáme ho na tenký plát, alebo môžeme použiť aj stojček na rezance (obrázok 4 a 5).
4. Takto pripravené cesto krájame kolieskom na pásiky cca 1 - 2 cm (obrázok 6).
5. Z pásov vytvoríme rôzne zatočné tvary a hneď ich vkladáme do horúceho oleja. Vyprážame do zlatohneda približne minútu (obrázok 7 a 8).
6. Vypražené "herouke" posypeme práškovým cukrom.

Dobrá chuť!



OBRÁZOK 1

OBRÁZOK 2



OBRÁZOK 3



OBRÁZOK 4



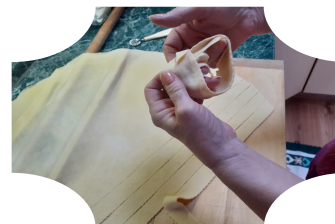
OBRÁZOK 5



OBRÁZOK 6



OBRÁZOK 7



OBRÁZOK 8



**Spolok Slovákov z Bulharska
vyhlasuje**

II. ročník literárnej súťaže „Dolnozemské zlaté pero“

Poslanie súťaže

Poslaním súťaže je podporiť literárnu tvorbu Slovákov žijúcich na Dolnej zemi s cieľom inšpirovať a prezentovať mladú generáciu v literárnej tvorbe v materinskom jazyku, možnosťou rozvíjať svoj talent a prostredníctvom literárnych časopisov uverejniť svoju tvorbu na Slovensku. Súťaž podporuje časopis Dotyky (časopis pre mladú literatúru a umenie), Literárny týždenník (dvojtyždenník Spolku slovenských spisovateľov) a časopis Fajauka (časopis Spolku Slovákov z Bulharska). Súťaž bude prebiehať elektronickou formou, výstupom bude zborník v elektronickej podobe.

Propozície literárnej súťaže

Súťaž je určená Slovákom, ktorí žijú na Dolnej zemi (Slováci z Bulharska, Slováci z Rumunska, Slováci z Juhoslávie, Slováci z Maďarska) a tvoria v slovenskom jazyku a Slovákom, ktorí žijú na území Slovenska a majú pôvod na Dolnej zemi.

Uzávierka súťaže

1. 5. 2021. Práce zaslané po tomto termíne nebudú do súťaže zaradené a po súhlase autora môžu byť zaradené do ďalšieho ročníka súťaže.

Podmienky súťaže

1. Súťažné práce musia byť pôvodné, doteraz nepublikované a nesmú byť zaslané do iných súťaží a musia byť napísané v slovenskom jazyku.

2. Práce musia byť označené a musia obsahovať:

- názov práce, meno autora, bydlisko - adresa, krajina, vek, kontaktné údaje
- práce v úprave: Times New Roman; veľkosť 12; riadkovanie 1,5
- v prípade účastníkov zo Slovenska treba uviesť pôvod a vzťah k Slovákom z Dolnej zeme
- súhlas so spracovaním osobných údajov

3. Práce je potrebné zaslať emailom: **zlatepero.ssb@gmail.com**

4. Maximálny rozsah prác:

Poézia: 3 - 5 básní

Próza: 1 – 2 práce, maximálne 5 strán formátu A4

5. Výsledky súťaže oznámi vyhlasovateľ súťaže po vyhodnotení na webových stránkach www.ssb.sk. Víťazi budú upovedomení o výsledkoch a bude im

poštou zaslaný diplom. Ocenené práce vyjdú v elektronickom zborníku, ktorý bude zverejnený na webstránke. Vybrané texty uverejní časopis Dotyky a časopis Fajauka. Organizátor si vyhradzuje právo redakčnej úpravy publikovaných textov po konzultácii s autorom.

Kategórie

POÉZIA

I. Kategória: základné školy

II. Kategória: gymnázia a ostatné stredné školy

III. Kategória: dospelí

PRÓZA

I. Kategória: základné školy

II. Kategória: gymnázia a ostatné stredné školy

III. Kategória: dospelí

Súťažné práce hodnotí odborná porota zložená zo spisovateľov pôsobiacich na Dolnej zemi a na Slovensku.

Porota si vyhradzuje právo neudelieť niektorú z cien.

Vyhlásenie výsledkov

5. júl - Deň zahraničných Slovákov



SPOLOK SLOVÁKOV Z BULHARSKA

Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava

tel.: +421 907 772 130

email: spolokssb@gmail.com

web: www.ssb.sk

PRIHLÁŠKA

za člena

Spolku Slovákov z Bulharska

Meno a priezvisko (titul):

Dátum narodenia:

Adresa trvalého bydliska:

Kontakt (telefón, mobil, email, facebook):

Zamestnanie (nepovinný údaj):

Pôvod- z ktorej rodiny a dediny v Bulharsku pochádzajú predkovia:

Prihlasujem sa týmto za člena Spolku Slovákov z Bulharska a vyjadrujem súhlas s odvádzaním členského príspevku.

Dátum:

Podpis:

